

Παιδεία, Έρευνα, Τεχνολογία. Από το χθες στο αύριο

Δ. Ρόκος, Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π.

Δ.Π.Μ.Σ. του Ε.Μ.Π. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη»

Περίληψη

Θεμελιώδη συστατικά της Παιδείας ως Μόρφωσης και Πολιτισμού -του ανεκτίμητου δηλαδή, τόσο δημόσιου αγαθού, όσο και ανθρώπινου και κοινωνικού δικαιώματος για κάθε πολίτη, ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, χρώματος, τόπου, θρησκείας και πεποιθήσεων- απετέλεσαν δια μέσου του χρόνου και αποτελούν, ή πρέπει να αποτελούν για τις πολιτισμένες και δημοκρατικές κοινωνίες, η ελεύθερη και ακαθοδήγητη διδασκαλία, η βασική και εφαρμοσμένη επιστημονική και διεπιστημονική έρευνα και η συνεπής προς τις παραπάνω αρχές και αξίες κατάλληλη παράγωγη τεχνολογία.

Τα βασικά χαρακτηριστικά μιας τέτοιας ισότιμης, αμφίδρομης, διαλεκτικής και δημοκρατικής Παιδείας είναι, ή πρέπει να είναι:

- η ελεύθερη και ανεμπόδιστη προσπέλαση σε κάθε βαθμίδα της, για κάθε άνθρωπο που μπορεί και το επιθυμεί, με ίσες ευκαιρίες αλλά και ίσες δυνατότητες, μέσα από δημόσιες, διαφανείς, ανοιχτές, αντικειμενικές και αξιοκρατικές διαδικασίες,
- η ολική της ποιότητα,
  - η οποία θεμελιώνεται από τους κοινωνούς της, δάσκαλους και μαθητές/φοιτητές/σπουδαστές, στις προαιώνιες και πανανθρώπινες αξίες της ειρήνης, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης, της ισότητας, της κοινωνικής αλληλεγγύης, του πλουραλισμού και της προστασίας της φύσης και της παγκόσμιας πολιτισμικής κληρονομιάς και
  - πραγματούνεται με την ολοκληρωμένη, διαλεκτική και διεπιστημονική έρευνα, τη συστηματική μελέτη, αλλά και την συγκροτημένη προσπάθεια συμβολής στην αντιμετώπιση των πολυδιάστατων, ιδιαίτερα σήμερα, θεμάτων και προβλημάτων της «ανάπτυξης» και του «περιβάλλοντος», σε τοπικό, εθνικό, υπερεθνικό και πλανητικό επίπεδο και
- ο αποδεικτικά και αυθεντικά αξιόπιστος δημόσιος χαρακτήρας της, ο οποίος και μόνο σε δημοκρατικά καθεστάτα και πάντα υπό προϋποθέσεις, μπορεί να διασφαλίσει την απόλυτη ελευθερία της διδασκαλίας και της έρευνας και την δυνατότητα ολοκληρωμένης πνευματικής και ηθικής ανάπτυξης των προσωπικοτήτων των μαθητών όλων των βαθμίδων, δια βίου, ως κριτικά σκεπτόμενων, ελεύθερων, συνειδητών, ενεργών και υπεύθυνων πολιτών, οι οποίοι θα μπορούν και θα θέλουν να αξιοποιούν τις επαρκείς και διαρκώς επεκτεινόμενες και βαθύτερες γνώσεις και τις δεξιότητές τους προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

Στο απώτερο χθες, η παιδεία και η φιλοσοφία, (ως εργαλείο ολιστικής προσέγγισης, γνώσης, ανάλυσης και ερμηνείας του εξωτερικού κόσμου αλλά και αντιμετώπισης των πολυδιάστατων προβλημάτων στη διαδικασία ικανοποίησης των ανθρώπινων αναγκών, που αναφέρονται στη ζωή, στο «είναι» και το «γίγνεσθαι»), ταυτίστηκαν, σε μεγάλο βαθμό. Σήμερα, μέσα από μια μακρά πορεία υπερεκτίμησης έως και αποθέωσης της «εξειδίκευσης», διαπιστώνουμε ότι η Παιδεία εκφυλίζεται σταδιακά, σε εκπαίδευση, σε τεχνική επαγγελματική κατάρτιση ή και σε άκριτη παθητική αποσπασματική εκμάθηση εκτέλεσης σειρών τυποποιημένων ψηφιακών εντολών.

Συνακόλουθα, η θεμελιώδης τροφοδότις της Παιδείας η Έρευνα και η παράγωγή της Τεχνολογία, εκπίπτουν, μέσα από μεθόδους και τεχνικές επιλεκτικών εθνικών και υπερεθνικών χρηματοδοτήσεων, σε θεραπευαίνιδες της μεγιστοποίησης της κερδοφορίας των αγορών, προς την οποία μονοδιάστατα προσανατολίζονται ως μοχλό «ανάπτυξης» οι ομογενοποιημένες ιδεολογικά, στις συνθήκες παγκοσμιοποίησης και νεοφιλελεύθερης νέας τάξης, κρατικές πολιτικές εξουσίες.

Σήμερα και αναπόδραστα και οι προοπτικές και για το αύριο, με βάση την ανάλυση των συγκεκριμένων πολιτικών, πολιτισμικών και κοινωνικοοικονομικών συνθηκών σε πλανητική κλίμακα, με την αποθέωση της ασυδοσίας των αγορών στο πλαίσιο της κυριαρχίας του ιδεολογήματος της ανταγωνιστικότητας, της επιχειρηματικότητας, της καινοτομίας και των «ευέλικτων» μορφών εργασίας (flexicurity,) της φερόμενης ως «βιώσιμης» ή «αιεφόρου» ανάπτυξης, η πολιτική και ο πολιτισμός υποτάσσονται απολύτως στην οικονομία, και μάλιστα στην εκχυδαϊσμένη έκφρασή της, της παντοδυναμίας δηλαδή των επιθετικών και ιδιωτικών κερδοσκοπικών χρηματιστηριακών κεφαλαίων, τα οποία μπορούν να κατεδαφίσουν ακόμη και ολόκληρες εθνικές οικονομίες (π.χ. Soros – Ηνωμένο Βασίλειο).

Το σχετικό με την Παιδεία π.χ. και την ιδιάζοντως βαρύνουσα σημασία της, σύμφωνα με τις «Ευρωπαϊκές Αξίες» άρθρο 149 της Συνθήκης της Ρώμης, το οποίο κατοχύρωνε το αυτεξούσιο των κρατών μελών της Ε.Ε. στα θέματα Παιδείας, στην τελευταία Σύνοδο της Ε.Ε. σε επίπεδο κορυφής τείνει προοπτικά να αντικατασταθεί από διαδικασίες σχετικών αποφάσεων με απλή πλειοψηφία στην κατεύθυνση έκπτωσης της Παιδείας σε εμπορευματοποιημένη υπηρεσία η οποία θα υπόκειται στις διατάξεις της G.A.T.S..

Από την άλλη μεριά, η μέση κοινωνική συνείδηση διαμορφώνεται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης/Επικοινωνίας, των οποίων τα ιδιοκτησιακά συμφέροντα αντικειμενικά διαπλέκονται με εκείνα των κομμάτων που κατέχουν ή διεκδικούν την εξουσία. Έτσι, η συστηματική πλύση εγκεφάλου στην οποία υποβάλλουν τους θεατές τους, έχει ως αυτονόητο αποτέλεσμα, την αύξουσα μετάλλαξη των ευεπίφορων σε προπαγάνδες πολιτών σε άβουλους υπηκόους και παθητικούς καταναλωτές, οι οποίοι «ζουν» και θα «ζουν» μέσα από τις ζωές των άλλων, με εύπεπτες και «γοητευτικές» αναγωγές των επιθυμιών τους σε θέαση των βιωμάτων και των εικονικών «ευτυχιών» των «επώνυμων» του ισοπεδωτικού και παγκοσμιοποιημένου life style. Σε κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό επίπεδο αυτό οδηγεί στον μηδενισμό αλλά και πολλές φορές στη λαϊκιστική διαστρέβλωση και την έντεχνη χειραγώγηση της οποιασδήποτε, ακόμα και της πλέον εμβρυακής κοινωνικής δυναμικής.

Ως αλόγιστη αντίδραση στην κατάσταση αυτή, οι ελευθεριακές αντιεξουσιαστικές ιδέες για μια πιο δίκαιη κοινωνία, μακριά απ' την κοινωνία του θεάματος, τους δήθεν «πολιτικούς» καυγάδες μεταξύ στην πράξη «αντίπαλων» ομοϊδεατών και τις «κοινωνικές ευαισθησίες» πολλών κυβερνητικών ή εξουσιαστικών στην πραγματικότητα, δήθεν «μη κυβερνητικών οργανώσεων», εγκλωβίζονται ή παροχετεύονται έντεχνα σε προκλητικές εκφοβιστικές και απωθητικές για το κοινωνικό σώμα χουλιγκανικές εκδηλώσεις οι οποίες συμβάλλουν σε μια δήθεν «αντιτρομοκρατική» υστερία και συντηρητικοποίηση της κοινωνίας και της πολιτικής.

Έτσι, η κοινωνία ταυτίζεται με την οικονομία, και οι δύο μαζί με την αγορά, η οποία δεν λειτουργεί πλέον, ακόμη και για τον πιο καλόβολο συντηρητικό πολίτη, σε συνθήκες υγείας και ασφάλειας, όπως θα ήθελε ο Adam Smith, (για να προάγεται έτσι μέσω του ατομικού και το κοινωνικό συμφέρον), ενώ, με τον ανηλεή ανταγωνισμό των δυνάμεων που την συγκροτούν, επιβεβαιώνεται καθημερινά η κυρίαρχη ιδεολογία της: «ο θάνατός σου η ζωή μου». Στις συνθήκες αυτές, η ανάπτυξη μιας Εθνικής αλλά και Υπερεθνικής (Ε.Ε.) και Πλανητικής (Ο.Η.Ε.) Στρατηγικής για την Παιδεία, την Έρευνα και την Τεχνολογία, η οποία θα θεμελιώνεται στις ριζικά αντίθετες στον παγκοσμιοποιημένο νεοφιλελευθερισμό αξίες της Αξιοβιώτης

Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης και θα βρίσκεται έτσι στον αντίποδα της μονοδιάστατης κυριαρχίας της ασυδοσίας των αγορών, (που επικρατεί σήμερα σ' όλο τον κόσμο και αφήνει πίσω της εκατόμβες ανθρώπινων θυμάτων και φυσικών καταστροφών με σαφή ανθρωπογενή αίτια), είναι παραπάνω από απαραίτητη, για την έστω κι αυτή τη στιγμή προσπάθεια για έναν ειρηνικό και καλύτερο κόσμο.

Εισαγωγή

Θεμελιώδη συστατικά της Παιδείας ως Μόρφωσης και Πολιτισμού -του ανεκτίμητου δηλαδή, θεωρητικά και διακηρυκτικά τουλάχιστον, τόσο δημόσιου αγαθού, όσο και ανθρώπινου και κοινωνικού δικαιώματος για κάθε πολίτη, ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, χρώματος, τόπου, θρησκείας και πεποιθήσεων- απετέλεσαν δια μέσου του χρόνου και αποτελούν, ή πρέπει να αποτελούν, στη θεωρία και την πράξη για τις πολιτισμένες και πραγματικά και "ολικά" δημοκρατικές κοινωνίες (πολιτικά, οικονομικά, και κοινωνικά), η ελεύθερη, η χειραφετημένη και ακαθοδήγητη διδασκαλία, η συστηματικά υποστηριζόμενη βασική και η κοινωνικά χρήσιμη εφαρμοσμένη επιστημονική και διεπιστημονική έρευνα και η συνεπής προς τις παραπάνω αρχές και αξίες κατάλληλη παράγωγή τεχνολογία.

Στην ιστορική πορεία όμως της ανθρωπότητας, σε πολλές κοινωνικές οργανώσεις, λιγότερο ή περισσότερο αυταρχικές εξουσίες, αυτονομημένες από την κοινωνία, σε συνθήκες χαμηλής και εύκολα χειραγωγούμενης πολιτικά, οικονομικά και πολιτισμικά μέσης κοινωνικής συνείδησης και συνακόλουθα αδύναμης κοινωνικής δυναμικής, υποβάθμισαν ή και συνεχίζουν να υποβαθμίζουν ακόμη την παιδεία, στη μορφή

- είτε μιας κυρίως πατριδοκαπηλικής και εθνικιστικής παληότερα και ισοπεδωτικά παγκοσμιοποιημένης ή και φονταμενταλιστικής σήμερα εκπαιδευτικής διαδικασίας, προετοιμασίας και χειραγώγησης παθητικών "υπηκόων" κάθε τύπου,
- ή μιας μονοδιάστατα στοχευμένης και κυρίως φθηνής και ταχύρυθμης "τεχνικής" επαγγελματικής εκπαίδευσης, την οποία θεωρούν ότι έχουν ως μόνη ανάγκη τα καρτέλ των ασύδοτων αγορών,

ως εργαλείο επιβολής, εγχάραξης, διατήρησης και αναπαραγωγής της κυρίαρχης ιδεολογίας, αλλά και μεγιστοποίησης της κερδοφορίας των επιχειρηματικών στηριγμάτων τους, η οποία εξοβελίζει και επιχειρεί ως σήμερα να εξοβελίσει κάθε πιθανότητα ανάπτυξης ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων με κριτική σκέψη και επιστημονική επάρκεια πολιτών.

Από το χθες προς το αύριο στην Ελλάδα και τον κόσμο

Στο απώτερο χθες, η παιδεία και η φιλοσοφία, (ως εργαλείο ολιστικής προσέγγισης, γνώσης, ανάλυσης και ερμηνείας του εξωτερικού κόσμου, αλλά και αντιμετώπισης των πολυδιάστατων προβλημάτων στη διαδικασία ικανοποίησης των πραγματικών ανθρώπινων αναγκών, που αναφέρονται στη ζωή, στο «είναι» και το «γίγνεσθαι»), ταυτίστηκαν, σε μεγάλο βαθμό. Σήμερα, μέσα από μια μακρά πορεία υπερεκτίμησης έως και αποθέωσης της «εξειδίκευσης», στις συνθήκες κυριαρχίας της ασυδοσίας των αγορών, διαπιστώνουμε ότι η παιδεία εκφυλίζεται σταδιακά, από δημόσιο και κοινωνικό αγαθό και δικαίωμα για κάθε πολίτη, σε όλο και περισσότερο εμπορεύσιμες υπηρεσίες εκπαίδευσης, τεχνικής επαγγελματικής κατάρτισης ή και άκριτης παθητικής αποσπασματικής εκμάθησης εκτέλεσης σειρών τυποποιημένων "ψηφιακών" εντολών.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, ο ΟΟΣΑ, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η συντριπτική πλειοψηφία των κυβερνήσεων και των πολιτικών δυνάμεων εξουσίας σ' όλο τον κόσμο, αποδέχονται, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, μια χωρίς επιστροφή πορεία ιδιωτικοποίησης

και της πανεπιστημιακής παιδείας, με άμεσο στόχο ή τουλάχιστον με αναπόδραστα σίγουρο αποτέλεσμα, τον εξοβελισμό της όποιας υποψίας κριτικής σκέψης, από τους μονοδιάστατα εξειδικευμένους "απασχολήσιμους" παθητικούς εφαρμοστές κερδοφόρων τεχνολογιών, και φθηνά παραγόμενους, σε μικρό χρόνο, αποφοίτους υποβαθμισμένων και ελάχιστα, διαφορεικά και επιλεκτικά χρηματοδοτούμενων δημοσίων πανεπιστημίων.

Συνακόλουθα, η θεμελιώδης τροφοδότις της παιδείας, η έρευνα και η παράγωγή της τεχνολογία, εκπίπτουν, μέσα από μεθόδους και τεχνικές επιλεκτικών εθνικών και υπερεθνικών χρηματοδοτήσεων, σε θεραπεινίδες της μεγιστοποίησης της κερδοφορίας των χρηματιστηριακών και χρηματοπιστωτικών κυρίως αγορών, προς την οποία μονοδιάστατα προσανατολίζονται, ως αποκλειστικό μοχλό «ανάπτυξης», οι ομογενοποιημένες ιδεολογικά, στις συνθήκες παγκοσμιοποίησης και νεοφιλελεύθερης νέας τάξης, κρατικές πολιτικές εξουσίες.

Σήμερα και αναπόδραστα και οι προοπτικές και για το αύριο, με βάση την ανάλυση των συγκεκριμένων πολιτικών, πολιτισμικών και κοινωνικοοικονομικών συνθηκών σε πλανητική κλίμακα, με την αποθέωση της κυριαρχίας του ιδεολογήματος της φερόμενης α-νοήτως ως «βιώσιμης» ή «αιεφόρου» ανάπτυξης, (ανταγωνιστικότητα, επιχειρηματικότητα, καινοτομία και «ευέλικτες» μορφές εργασίας σε συνθήκες δήθεν ασφάλειας των εργαζομένων (flexicurity)), η πολιτική, η κοινωνία και ο πολιτισμός υποτάσσονται απολύτως στην οικονομία, και μάλιστα στην εκχυδαϊσμένη έκφρασή της, αυτή της παντοδυναμίας δηλαδή των επιθετικών ιδιωτικών κερδοσκοπικών χρηματιστηριακών κεφαλαίων, τα οποία μπορούν να κατεδαφίσουν ακόμη και ολόκληρες εθνικές οικονομίες (π.χ. Soros – Ηνωμένο Βασίλειο).

Πραγματικά, στις σημερινές συνθήκες νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης, σ' όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη, με μόνη αισιόδοξη κι ελπιδοφόρα εξαίρεση ορισμένες χώρες της νότιας Αμερικής, επιβεβαιώνεται η υποχώρηση της κοινωνίας και του πολιτισμού έναντι της πολιτικής, της πολιτικής έναντι της οικονομίας και της οικονομίας έναντι της ασυδοσίας και της μεγιστοποίησης της κερδοσκοπίας των ασύδοτων αγορών.

Η τεχνολογία και ιδιαίτερα οι τεχνολογίες αιχμής καθοδηγούνται από τα "δυνάμει", πλέον εμπορεύσιμα και κερδοφόρα προϊόντα τους.

Επικαθορίζουν έτσι και χειραγωγούν ασφυκτικά την έρευνα, στερώντας την από την πνοή, την έμπνευση και την εγγενώς θετική ελευθερία σκέψης, σχεδιασμού και δράσης των ερευνητών και τέλος, αναπόδραστα, εκφυλίζουν την παιδεία από απελευθερωτική κοινωνική διαδικασία μόρφωσης και πολιτισμού, στην καλύτερη περίπτωση, σε φθηνή εκπαιδευτική διαδικασία εκμάθησης, κατάρτισης και εξάσκησης στην αποδοτικότερη δυνατή εφαρμογή τεχνικών και τη βελτίωση και ανάπτυξη κερδοφόρων καινοτομικών προϊόντων της ευρύτερης δυνατής εμπορευσιμότητας.

Το σχετικό με την παιδεία π.χ. και την ιδιαζόντως βαρύνουσα σημασία της, σύμφωνα με τις «ευρωπαϊκές αξίες» άρθρο 149 της Συνθήκης της Ρώμης, το οποίο κατοχύρωνε το αυτεξούσιο των κρατών μελών της Ε.Ε. στα θέματα Παιδείας, στην τελευταία Σύνοδο της Ε.Ε. σε επίπεδο κορυφής τείνει προοπτικά να αντικατασταθεί από διαδικασίες σχετικών αποφάσεων με απλή πλειοψηφία, στην κατεύθυνση έκπτωσης της παιδείας σε εμπορευματοποιημένη υπηρεσία, η οποία θα υπόκειται στις διατάξεις της Γενικής Συμφωνίας για το Εμπόριο και τις Υπηρεσίες G.A.T.S..

Στην κατεύθυνση αυτή ομονοούν, τόσο οι νεοφιλελεύθερες και οι σοσιαφιλελεύθερες πολιτικές δυνάμεις εξουσίας των δώδεκα και των δεκαπέντε πρώτων χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο -και σήμερα- και οι νέες χώρες-μέλη, οι οποίες μάλιστα έμπρακτα πλειοδοτούν, υποκαθιστώντας οι εξ' αυτών πρώην «σοσιαλιστικές» την κυρίαρχη ιδεολογία του μαρξισμού-λενινισμού με αυτή της θεοποίησης της αγοράς.

Από την άλλη μεριά, η μέση κοινωνική συνείδηση διαμορφώνεται όλο και σε μεγαλύτερο βαθμό από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης/Επικοινωνίας, των οποίων τα ιδιοκτησιακά συμφέροντα, αντικειμενικά διαπλέκονται με εκείνα των κομμάτων που κατέχουν ή διεκδικούν την εξουσία.

Έτσι, η συστηματική πλύση εγκεφάλου στην οποία υποβάλλουν τους θεατές τους, έχει ως αυτονόητο αποτέλεσμα, την αύξουσα μετάλλαξη των ευεπίφορων σε προπαγάνδες πολιτών σε άβουλους υπηκόους και παθητικούς καταναλωτές, οι οποίοι, (στην καλύτερη περίπτωση), «ζουν» και θα «ζουν» μέσα από τις ζωές των άλλων, με εύπεπτες και «γοητευτικές» αναγωγές των επιθυμιών τους, σε θέαση των βιωμάτων και των εικονικών «ευτυχιών» των «επωνύμων» ενός ισοπεδωτικού και παγκοσμιοποιημένου life style.

Σε κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό επίπεδο αυτό οδηγεί πολλές φορές μερικούς πολίτες από την αποχή, την αδιαφορία και την παραίτηση, ως και τον μηδενισμό, αλλά και πολλές φορές, στη λαϊκιστική διαστρέβλωση και την έντεχνη χειραγώγηση της οποιασδήποτε, ακόμα και της πλέον εμβρυακής, κοινωνικής δυναμικής.

Γιατί π.χ. ο κοινωνικός ρόλος του κράτους πρόνοιας τείνει να μεταβιβάζεται –και εν πολλοίς φαίνεται να γίνεται αυτό αποδεκτό από μεγάλη μερίδα της κοινής γνώμης- στη "λαμπερή" επώνυμη φιλανθρωπία χορηγών, οι οποίοι, με έξυπνο τρόπο πολλαπλά εξαργυρώνουν την φανταχτερή και πολλές φορές ουσιαστικά ανύπαρκτη προσφορά τους, με αδάπανη διαφήμιση και προβολή κύρους, αλλά και με πλήρη φορολογική απαλλαγή και ανεμπόδιστη προσπέλαση σε κάθε κέντρο εξουσίας, το οποίο βλέπει πλέον με διακριτικό μάτι: τυχόν θέματα φοροδιαφυγής, εισφοροδιαφυγής, εμπλοκής σε χειραγωγήσεις μετοχών, διακινήσεων μαύρου χρήματος, διασυνδέσεων με offshore εταιρείες, αιτημάτων υποστήριξης συγκεκριμένων επιχειρηματικών συμφερόντων σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο πάνω σε εργασιακά, περιβαλλοντικά κ.λπ. ζητήματα κ.λπ..

Σε πολιτικό επίπεδο, ο δρων πολίτης είτε καθλώνεται ως θεατής ανούσιων δήθεν πολιτικών διαλόγων επαγγελματιών της πολιτικής, εκχωρώντας σ' αυτούς, με ή χωρίς "αντιπαροχή", το δικαίωμα να σκέπτονται, να ομιλούν και ενίοτε να "πράττουν" αντ' αυτού, ενώ αυτός θα περιορίζεται στην ανά τετραετία συντήρηση και αναπαραγωγή του κυρίαρχου πολιτικού σκηνικού, ή μπορεί να οδηγείται σε θέσεις, στάσεις και συμπεριφορές, από θετικές και δημιουργικές ως και αρνητικές/μηδενιστικές, οι οποίες όμως ακόμα και στην "αντιεξουσιαστική" τους εκδοχή συχνά φαίνεται να εμφορούνται από διάθεση απομίμησης των πάσης φύσεως εξουσιαστικών μοντέλων.

Τέλος, σε πολιτισμικό επίπεδο, όλο και περισσότερο π.χ. η τέχνη, ως πολιτισμικό (και με τη βούλα της UNESCO πλέον) εμπορικό προϊόν και όχι ως ελεύθερη δημιουργία, υποτάσσεται στις προτεραιότητες των αγορών και οι "επενδύσεις" στον πολιτισμό αποδεικνύονται πολυδιάστατα και όχι μόνο σε οικονομικό επίπεδο επωφελείς για τους κλασικού προφίλ καπιταλιστές, οι οποίοι μπορούν έτσι να διευρύνουν την εμβέλεια της ολικής δυναμικής τους, στηρίζοντας, δελεάζοντας και ενσωματώνοντας στο σύστημα πολλούς άξιους καλλιτέχνες αλλά και προωθώντας, προβάλλοντας και επιβάλλοντας στη συνέχεια, με το αζημίωτο συνήθως, στην πολιτισμική "αγορά" όσους αυτοί, για τους λόγους τους επιθυμούν.

Ως αλόγιστη αντίδραση στην κατάσταση αυτή, οι ελευθεριακές αντιεξουσιαστικές ιδέες για μια πιο δίκαιη κοινωνία, μακριά απ' την κοινωνία του θεάματος, τους δήθεν «πολιτικούς» καυγάδες μεταξύ στην πράξη «αντιπάλων» ομοϊδεατών και τις «κοινωνικές ευαισθησίες» πολλών κυβερνητικών ή εξουσιαστικών στην πραγματικότητα, δήθεν «μη κυβερνητικών οργάνωσεων», εγκλωβίζονται ή παροχετεύονται έντεχνα μερικές φορές σε προκλητικές, εκφοβιστικές και απωθητικές για το κοινωνικό σώμα χουλιγκανικές εκδηλώσεις, οι οποίες συμβάλλουν, από τη μια σε μια δήθεν «αντιτρομοκρατική» υστερία και από την άλλη στην συντηρητικοποίηση της κοινωνίας και την εδραίωση μιας ανά τετραετία αναπαραγωγής, της γνώριμης και παρά την

πανθομολογούμενη χρεωκοπία της, σταθερά επιβιώνουσας πολιτικής, όχι της καθημερινής συμμετοχής και δράσης των ενεργών, υπεύθυνων και συνειδητών πολιτών, αλλά του θεάτρου των κάθε τύπου, "φαινόμενης" πνευματικής και πολιτικής συγκρότησης, κοινωνικής δράσης και συμμετοχής στους αγώνες της ζωής, εκπροσώπων τους.

Έτσι, η πολιτική, ο πολιτισμός και η κοινωνία ταυτίζονται με την οικονομία, και οι τέσσερις μαζί με την ασυδοσία της αγοράς, η οποία δεν λειτουργεί πλέον, ακόμη και για τον πιο καλόβολο συντηρητικό πολίτη, σε συνθήκες υγείας και ασφάλειας, όπως θα ήθελε ο Adam Smith, (για να προάγεται έτσι μέσω του ατομικού και το κοινωνικό συμφέρον), ενώ, με τον ανηλεή ανταγωνισμό των δυνάμεων που την συγκροτούν, επιβεβαιώνεται καθημερινά η κυρίαρχη ιδεολογία της: «ο θάνατός σου η ζωή μου».

Στις συνθήκες αυτές, η ανάπτυξη μιας εθνικής αλλά και υπερεθνικής (Ε.Ε.) και πλανητικής (Ο.Η.Ε.) στρατηγικής για την παιδεία, την έρευνα και την τεχνολογία, η οποία θα θεμελιώνεται στις αρχές και στις αξίες της Αξιοβίωτης Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης και θα βρίσκεται έτσι στον αντίποδα της μονοδιάστατης κυριαρχίας της ασυδοσίας των αγορών, (που επικρατεί σήμερα σ' όλο τον κόσμο και αφήνει και θα αφήνει πίσω της εκατόμβες ανθρώπινων θυμάτων και φυσικών καταστροφών, με σαφή ανθρωπογενή αίτια), είναι παραπάνω από απαραίτητη, για την έστω κι αυτή τη στιγμή προσπάθεια μιας νέας πορείας για το αύριο σ' έναν ειρηνικό και καλύτερο κόσμο.

Αλλά ποιο θα μπορούσε να είναι αυτό το αύριο;

- Άδηλο για κάποιους, οι οποίοι από διαφορετικές οπτικές, τόσο οι απαισιόδοξοι και παραιτημένοι, όσο και οι αισιόδοξοι και μαχητικοί, ή ακόμη και οι σκεπτικιστές και απλά "σχολιάζοντες" θεατές, εκτιμούν ότι η έκβαση της μαχητικής συνύπαρξης των πολιτικών επιλογών των δυνάμεων που θα βρίσκονται τότε στην εξουσία, με την τότε μέση κοινωνική συνείδηση και την όποια κοινωνική δυναμική, θα το επηρεάσουν αποφασιστικά έως και θα το καθορίσουν με ή χωρίς την συμμετοχή τους.
- Δεδομένο, για τους πάσης φύσεως αλαζόνες εξουσιαστές και τους κολίγους τους, οι οποίοι στο βωμό της διατήρησης του status quo, έχουν θεοποιήσει τα τελευταία χρόνια και στη χώρα μας και αναμασούν, στην κυβέρνηση, την αξιωματική αντιπολίτευση, τα πανεπιστήμια και τα ΜΜΕ, αλλά και εκθειάζουν την ανταγωνιστικότητα, περίπου ως θεμέλιο και απαντοχή της ζωής της κοινωνίας, στην μονοδιάστατη κυριαρχία της ασυδοσίας των αγορών στο σύγχρονο κόσμο.
- Καταστροφικό για την ανθρωπότητα και το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον σε πλανητικό επίπεδο, για τους περισσότερους και σημαντικότερους ερευνητές, για τους σκεπτόμενους ενεργούς πολίτες αλλά και τους σοβαρούς αναλυτές των ΜΜΕ, οι οποίοι με επιστημονικά επιχειρήματα και διεπιστημονική και ολιστική μεθοδολογία τεκμηριώνουν, ότι ο μονόδρομος της επιδίωξης μεγιστοποίησης της κερδοφορίας των βιώσιμων "επιχειρήσεων" στον αστερισμό του ιδεολογήματος της "βιώσιμης" ανάπτυξης, (ακόμη και αυτών της παιδείας, της έρευνας και της τεχνολογίας ως εμπορευματικών μορφών και εργαλείων παροχής υπηρεσιών στο πολυεθνικό κεφάλαιο), οδηγεί στον αφανισμό της ζωής του πλανήτη μας.

Σ' αυτό το κλίμα, της κοινά αποδεκτής ολικής περιρρέουσας ατμόσφαιρας, για τον ομιλούντα, το αύριο, (στο βαθμό που στην μαχητική συνύπαρξη των κυρίαρχων επιλογών των δυνάμεων που βρίσκονται στην εξουσία, με τη μέση κοινωνική συνείδηση και την κοινωνική δυναμική, εξακολουθήσουν να επικρατούν οι νεοφιλελεύθερες κατευθύνσεις των παγκοσμιοποιημένων αγορών, όπως αυτές επιβάλλονται από το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα στην οικονομία και την πολιτική σε πλανητικό επίπεδο), θα είναι ακόμη πιο ζοφερό από το σήμερα.

Η αποδεδειγμένη με τα στοιχεία του ΟΗΕ αλλά και της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ρόκος, 2005) απόλυτη αποτυχία της διεθνούς κοινότητας στην επίτευξη των στόχων της Διάσκεψης Κορυφής του Ρίο του 1992 για την φερόμενη ως «αιεφόρο ανάπτυξη» δεκαπέντε χρόνια μετά την απογείωσή της ως "σωτηρίου" νεοφιλελεύθερου ιδεολογήματος, όπως επίσης και των στόχων της χιλιετίας, αλλά και της στρατηγικής της Λισσαβόνας και του Κιότο για μια δήθεν πιο ανθρώπινη και φιλοπεριβαλλοντική ζωή σε έναν ανθρωπινότερο κόσμο, οδηγεί νομοτελειακά τον πλανήτη μας με μαθηματική ακρίβεια στην καταστροφή.

- Οι πλανητικές κλιματικές μεταβολές,
- οι άδικοι, αλλά με επίκληση την ανάγκη επιβολής "δημοκρατικών εξελίξεων" πόλεμοι, (π.χ. ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία, στην οποία οι βαθιές πληγές, όχι μόνο δεν κλείνουν, αλλά βαθαίνουν και μένουν στο Κόσοβο ανοιχτές, για ν' ανοίγουν την όρεξη εφαρμογής παρόμοιων σεναρίων κι όχι μόνο στα Βαλκάνια, ο πόλεμος στο Αφγανιστάν για εξασφάλιση των αγωγών πετρελαίου από την κεντρική Ασία, ο πόλεμος στο Ιράκ ο οποίος ακόμη και από τον μακροβιότερο πρόεδρο της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των Η.Π.Α. Fed και ακραιφνή Ρεπουμπλικάνο Γκρίνσπαν δηλώνεται στ' απομνημονεύματά του ότι έγινε για το πετρέλαιο κ.λπ.) και οι υποθαλάσσιες από τις υπερδυνάμεις εμφύλιες και τοπικές συρράξεις,
- ο κατ' εξακολούθηση βιασμός της φύσης, (π.χ. από το τεράστιο φράγμα των τριών ποταμών της Κίνας),
- η εγκληματική διαφορική εφαρμογή του "διεθνούς δικαίου", (π.χ. στο Ισραήλ, το Ιράν και την Κύπρο),
- η καταλήστευση από τους ισχυρούς του πλανήτη των φυσικών διαθεσίμων του από τον καιρό της αποικιοκρατίας μέχρι σήμερα (με πιο εκλογικευμένες διαδικασίες),
- η κατασπατάληση και η εξάντληση των φυσικών διαθεσίμων ιδιαίτερα των αναπτυσσομένων χωρών, των οποίων η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων ζει με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα (Ρόκος 2003, 2005),
- ο προστατευτισμός των ιδίων συμφερόντων των πλούσιων χωρών και της ηγεμονικής τους υπερδύναμης των Η.Π.Α., μέσω του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, ο οποίος υποτίθεται διασφαλίζει την ελευθερία του εμπορίου,
- η παράλογη και αυξητική πάντα μέχρι σήμερα, διακύμανση της τιμής του στρατηγικής σημασίας για τις Η.Π.Α. ενεργειακού πόρου, του πετρελαίου, λόγω τόσο "ενός επερχόμενου όσο και ενός αποσοβούμενου κινδύνου μιας φυσικής καταστροφής", λόγω της μείωσης ή και της αύξησης των στρατηγικών ενεργειακών αποθεμάτων, λόγω της δυσκολίας διύλισης σε περιόδους μεγάλης ζήτησης μεγάλων ποσοτήτων πετρελαίου από τα συνειδητά χωρίς καμιά επένδυση εκσυγχρονισμού τους διυλιστήρια των Η.Π.Α.,
- η δραματική μείωση του προσδόκιμου ζωής των όλο και φτωχότερων λαών του τρίτου κόσμου, παρά την –υποτίθεται– διαρκώς αυξανόμενη διμερή και πολυμερή βοήθεια των αναπτυσσόμενων χωρών, η οποία είτε δεν φθάνει στους δικαιούχους ή καλύπτει μόνο τα γενικά έξοδα των διαμεσολαβητών,
- η λαίλαπα της ανεργίας στον πρώτο και τον πρώην δεύτερο κόσμο,
- το γιγάντωμα του κύματος οικονομικών και πολιτικών προσφύγων από τον αναπτυσσόμενο κόσμο,
- η διαφθορά, η διαπλοκή αλλά και η μόλυνση και η ρύπανση του περιβάλλοντος από τις Η.Π.Α., την Κίνα και τις άλλες μεγάλες καταναλώτριες πετρελαίου χώρες, είναι εδώ σήμερα και θα εντείνονται όλο και περισσότερο αύριο και στο μέλλον.

Και είναι κοινά αποδεκτό, έστω και αν δεν ομολογείται ακόμη από όλους, ότι όλα αυτά έχουν συγκεκριμένα αίτια και συγκεκριμένους υπευθύνους, τους οποίους όμως δεν τολμά κανείς να θίξει στα σημερινά επίπεδα: των ομοειδών και υποτελών στην νέα τάξη νεοφιλελεύθερων ή σοσιαλφιλελεύθερων πολιτικών εξουσιών, της νωθής και εύκολα χειραγωγούμενης από τα ελεγχόμενα από το μεγάλο κεφάλαιο ΜΜΕ μέσης κοινωνικής συνείδησης και της υπνώττουσας, κατακερματισμένης ή/και ευλόγως απαισιόδοξης και παραιτημένης κοινωνικής δυναμικής.

Σ' αυτό το σκηνικό, στο όνομα του σωτηρίου, για την νέα τάξη της παγκοσμιοποίησης και την ακόμη ηγεμονεύουσα στρατιωτικά και οικονομικά μόνη υπερδύναμη: τις νεοφιλελεύθερες ΗΠΑ, αλλά και τις πιστές συμμάχους τους Ευρωπαϊκή Ένωση και Ιαπωνία, ιδεολογήματος της δήθεν «αειφόρου ανάπτυξης», το οποίο εξ ανταγωνιστικής αντανακλάσεως ακολουθούν και οι αναδυόμενες νέες μεγάλες δυνάμεις, οι πλούσιες σε ενεργειακούς πόρους Ρωσία και Βραζιλία και σε φθηνή εργατική δύναμη αλλά και εξόχως ρυπαίνουσες το περιβάλλον Κίνα και Ινδία, οικοδομείται μεθοδικά και συστηματικά ένα νέο ενιαίο αναπτυξιακό μοντέλο καταστροφικής για το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον υπερπαραγωγής, ολοένα και περισσότερο άνισης διανομής και υπερκατανάλωσης για τους έχοντες και κατέχοντες, με "ολική" σε όλα τα επίπεδα και ιδιαίτερα στο χρηματοπιστωτικό σύστημα "τοξικότητα" και ταξικότητα.

Αυτή η "ολική" και "τοξική" για την κοινωνία ταξικότητα θεμελιώνεται στον πυρήνα της δήθεν "αειφόρου ανάπτυξης", (δηλαδή την ανταγωνιστικότητα, την επιχειρηματικότητα, την καινοτομία και τις ευέλικτες μορφές εργασίας), υπερβαίνοντας την παραδοσιακή της διάσταση, της διατήρησης δηλαδή και της επιτεινόμενης έντασης των εισοδηματικών ανισοτήτων και διατρέχει όλο το οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι, ψιθυθώνοντας για τους αφελείς, τους ανεπαρκείς και τους εθελουφλούντες, με ωραία αλλά φενακισμένα λόγια, μια δήθεν φιλόανθρωπη και φιλοπεριβαλλοντική, "γι' αυτή αλλά και για τις επερχόμενες γενεές", "αναπτυξιακή" φιλολογία.

Αυτή η "αναπτυξιακή" φιλολογία, δεν αφήνει στο απυρόβλητο την παιδεία, την έρευνα και την τεχνολογία, οι οποίες μέχρι σήμερα, (σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό), πέρα από μηχανισμοί εγγάραξης της κάθε φορά κυρίαρχης ιδεολογίας των δυνάμεων που βρίσκονται στην εξουσία, απετέλεσαν ταυτόχρονα κι αποτελούν για τις δυνάμει πραγματικά δημοκρατικές κοινωνίες. (πολιτικά αλλά και κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά), αφετηρίες και θεμέλια της ελεύθερης, ανεμπόδιστης και εμπνευσμένης δράσης του κοινωνικού ανθρώπου, στη συγγραφή της ιστορίας του πολιτισμού του σ' αυτό τον πλανήτη, από την πρώτη μέρα που πάλλαιψε για να γνωρίσει τον "όλο" εξωτερικό του κόσμο και να ζήσει μ' αυτόν αρμονικά, αξιοποιώντας τις πραγματικές φυσικές δυνάμεις και δυνατότητές του για να ικανοποιήσει τις πραγματικές και μόνο ανάγκες του.

Η παιδεία, η έρευνα και η τεχνολογία, στην εκφυλισμένη σήμερα εμπορευματική μορφή τους, (χειραγωγούμενη μονοδιάστατη τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση/κατάρτιση, χρηματοδοτούμενη από επιχειρήσεις στοχευμένη εφαρμοσμένη έρευνα και εμπορεύσιμη καινοτομική τεχνολογία) αναγνωρίζονται πλέον, αναγορεύονται και πειθαρχούνται από τη νέα τάξη και τους απανταχού εκπροσώπους της, ως τα σημαντικότερα και αποτελεσματικότερα αναπτυξιακά εργαλεία της παγκοσμιοποιημένης κυριαρχίας της.

Η "ολική" ταξικότητα στο επίπεδο της πανεπιστημιακής παιδείας, γι' αυτούς που καταφέρνουν σε πείσμα των πολυδιάστατων οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών αλλά και γεωγραφικών κ.λπ. ανισοτήτων να μπορούν να σπουδάσουν, οριοθετείται (στην καλύτερη, αλλά στην πράξη εξωπραγματική περίπτωση), από την επιλογή ίδρυσης, ολόπλευρης ενίσχυσης και ανάπτυξης ιδιωτικών και δήθεν "μη κερδοσκοπικών ιδρυματικών πανεπιστημίων", στα οποία, ως κέντρα "αριστείας", δεν θα μπορούν να προσπελάσουν, γιατί σ' αυτά θα μπορούν να φοιτούν μόνο οι σε όλα τα επίπεδα ευνοημένοι έχοντες και κατέχοντες, οι οποίοι θα είναι απαραίτητοι για τη

στελέχωση των καίριων και νευραλγικών θέσεων του παραγωγικού και διοικητικού μηχανισμού κάθε χώρας, εμφορούμενοι από την αριστοκρατική αντίληψη των προνομιούχων κοινωνιών του αγαθού μιας πραγματικά υψηλής στάθμης, αλλά μονοδιάστατης εν τούτοις, ανώτατης παιδείας.

Στην "πραγματική" όμως πραγματικότητα, η "ολική" ταξικότητα στην μεταμοντέρνα, εκσυγχρονιστική και "ανταγωνιστική" δήθεν πανεπιστημιακή παιδεία, θα εκφρασθεί με την χυδαία νομιμοποίηση μέσω της μετονομασίας τους σε "πανεπιστήμια" των λειτουργούντων πολλές δεκαετίες τώρα κερδοσκοπικών εμπορικών μαγαζιών παροχής απολύτως αμφίβολης ποιότητας εκπαιδευτικών "υπηρεσιών", των Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών, προς τα οποία θέλουν να κατευθύνουν, με ευλογοφανή "επιχειρήματα", ("για να μη χάνεται πολύτιμο συνάλλαγμα", "για να μη χάσουμε το παιδί μας" κ.λπ.), την μεγάλη μάζα όσων δεν μπορούν να επιτύχουν στα δημόσια πανεπιστήμια, αναγκάζοντας τους γονείς τους σε άλλη μια θυσία στο βωμό της δήθεν "δωρεάν" παιδείας.

Ταυτόχρονα, με όλο και μειούμενη έως και μηδενισμού την χρηματοδότηση της δημόσιας μαζικής πανεπιστημιακής παιδείας, στο βαθμό που δεν θα υποτάσσεται στα συμφέροντα των αγορών για να προσπορίζεται και ιδιωτική χρηματοδότηση, μέσω χειραγωγούμενων από τις επιχειρήσεις ερευνητικών προγραμμάτων και/ή διδάκτρων, οι απόφοιτοι αυτών των ΑΕΙ θα προορίζονται να διευρύνουν τη γενιά των 700 ευρώ, ως μέλη της νέας εργατικής τάξης της μεταβιομηχανικής και μεταμοντέρνας ομογενοποιημένης κοινωνίας του "αναπτυγμένου" κόσμου.

Αν δεν υπάρξουν αντιστάσεις, σε πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο, τα δημόσια πανεπιστήμια, σε μια τέτοια προοπτική, σταδιακά θα ατροφούν και θα φθίνουν και η εφαρμογή προγραμμάτων αξιολόγησής τους με αγοραία, μη ακαδημαϊκά, κριτήρια θα ανατροφοδοτεί την πορεία διαρκούς φθοράς τους.

Η "ολική" ταξικότητα στο επίπεδο της πανεπιστημιακής έρευνας σηματοδοτείται και θα σηματοδοτείται όλο και περισσότερο στο μέλλον, όχι μόνο από τα μεγέθη, την κατάσταση και τις ποιότητες των διαδικασιών διαφορικών χρηματοδοτήσεων, αλλά και από το γεγονός ότι θα συγκεντρώνονται τα όλο και μεγαλύτερα και εξωγενώς στοχευμένα ερευνητικά προγράμματα, σε όλο και λιγότερα διεθνή consortia κέντρων ερευνητικής "αριστείας", με χρήσιμες και αποδοτικές διασυνδέσεις με τους αξιολογητές τους, που έτσι κι αλλιώς θα είναι αναπόδραστα, ενεργούμενα, ή στην καλύτερη περίπτωση στελέχη των φορέων χρηματοδότησης (Ρόκος 2006).

Είναι πλέον καλά γνωστό, ότι από τις διακόσιες π.χ. ερευνητικές προτάσεις που υποβάλλονται σήμερα από πανεπιστημιακές ερευνητικές ομάδες συνεργαζομένων ευρωπαϊκών πανεπιστημίων, για να χρηματοδοτηθούν τελικά είκοσι απ' αυτές, οι εκατόν είκοσι τουλάχιστον είναι αξιόλογες και επαρκώς τεκμηριωμένες.

Απ' αυτές οι εκατό θα πρέπει ν' απορριφθούν.

Τα κριτήρια προφανώς θα είναι ο βαθμός "σύνδεσης" της παιδείας και της θεμελιωμένης σ' αυτή έρευνας "με την παραγωγή", όπως κατ' ευφημισμό θα ονομάζονται στο μέλλον τα ανταγωνιστικά επιχειρηματικά συμφέροντα των πιο εμπορεύσιμων και αποδοτικών καινοτομικών προϊόντων της έξω και πέρα από κάθε εθνική και κοινωνική στρατηγική πανεπιστημιακής έρευνας.

Μια εθνική και κοινωνική στρατηγική έρευνας θα έπρεπε και πρέπει να προτάσσει, -και όχι μόνο για τους "ουτοπικούς" οραματιστές- τόσο τη βασική έρευνα όσο και την εφαρμοσμένη, εφ' όσον αυτές ως πρώτη προτεραιότητα θα εστιάζοταν και θα εστιάζονται στην κατεύθυνση αντιμετώπισης με δικαιοσύνη των πραγματικών αναγκών όλων των ανθρώπων, όπου γης, και στην προστασία της φύσης και των πολιτισμών του κοινού μας σπιτιού, του πλανήτη γη, στο οποίο εμείς και τα παιδιά μας θα ζήσουμε ένα κοινό, ας ελπίσουμε κι ας παλέψουμε γι' αυτό, ειρηνικό και καλύτερο μέλλον.

Τα βασικά χαρακτηριστικά του απαραίτητου θεμέλιου μιας τέτοιας στρατηγικής έρευνας, της ισότιμης δηλαδή, αμφίδρομης, διαλεκτικής και δημοκρατικής παιδείας είναι, θεωρητικά -αλλά και πρέπει να είναι στην πράξη- η ελεύθερη και ανεμπόδιστη προσπέλαση σε κάθε βαθμίδα της, η ολική της ποιότητα και ο πραγματικά δημόσιος χαρακτήρας της.

Μια τέτοια μονο παιδεία μπορεί ν' αποτελέσει ταυτόχρονα θεμέλιο ολοκληρωμένης και αξιοβίωτης, δηλαδή ταυτόχρονα οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής, πολιτισμικής και τεχνικής/τεχνολογικής ανάπτυξης σε τοπικό, εθνικό, υπερεθνικό και πλανητικό επίπεδο, η οποία θα τελείται σε αρμονία και με σεβασμό στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο ο άνθρωπος ζει, δρα, παράγει, και καταναλώνει όχι ως κυρίαρχος, ιδιοκτήτης και εκμεταλλευτής του αλλά ως ευαίσθητο και νοήμον οργανικό και αναπόσπαστο μέρος του. (Ρόκος 2003)

Η ελεύθερη και ανεμπόδιστη προσπέλαση σε κάθε βαθμίδα της, για κάθε άνθρωπο που μπορεί και το επιθυμεί, με ίσες ευκαιρίες αλλά και ίσες δυνατότητες, μέσα από δημόσιες, διαφανείς, ανοιχτές, αντικειμενικές και αξιοκρατικές διαδικασίες, προϋποθέτει πολιτική, οικονομική και κοινωνική δημοκρατία, χωρίς γεωγραφικούς, εισοδηματικούς και πολιτισμικούς περιορισμούς.

Η ολική της ποιότητα, θα πρέπει να θεμελιώνεται από τους κοινωνούς της, τους επαρκείς, εμπνευσμένους και αφοσιωμένους αποκλειστικά στο έργο τους δασκάλους και τους συνειδητούς υπεύθυνους νέους πολίτες μαθητές/φοιτητές/σπουδαστές, στις προαιώνιες και πανανθρώπινες αξίες της ειρήνης, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης, της ισότητας, της κοινωνικής αλληλεγγύης, του πλουραλισμού και της προστασίας της φύσης και της παγκόσμιας πολιτισμικής κληρονομιάς και να πραγματώνεται με την ολοκληρωμένη, διαλεκτική και διεπιστημονική έρευνα, τη συστηματική μελέτη, αλλά και την συγκροτημένη προσπάθεια συμβολής στην αντιμετώπιση των πολυδιάστατων, ιδιαίτερα σήμερα, θεμάτων και προβλημάτων της «ανάπτυξης» και του «περιβάλλοντος», σε τοπικό, εθνικό, υπερεθνικό και πλανητικό επίπεδο.

Η ολική ποιότητα μιας τέτοιας παιδείας μπορεί μόνο να εγγυηθεί μια αξιόπιστη ανάσχεση στη σημερινή καταστροφική για την ανθρωπότητα και τον πλανήτη μας πορεία την οποία χαράσσουν χωρίς ουσιαστικές πολιτικές και κοινωνικές αντιστάσεις οι ασύδοτες αγορές.

Ο αποδεικτικά και αυθεντικά αξιόπιστος δημόσιος χαρακτήρας της, μπορεί να διασφαλισθεί μόνο σε "ολικά" δημοκρατικά (πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά) καθεστώτα - και πάντα υπό προϋποθέσεις- τα οποία κατοχυρώνουν ιδεολογικά και στην πράξη την απόλυτη ελευθερία της διδασκαλίας και της έρευνας και την δυνατότητα ολοκληρωμένης πνευματικής και ηθικής ανάπτυξης των προσωπικοτήτων των μαθητών όλων των βαθμίδων, δια βίου, ως κριτικά σκεπτόμενων, ελεύθερων, συνειδητών, ενεργών και υπεύθυνων πολιτών, οι οποίοι έχοντας σαφή επίγνωση των συνεπειών και των επιπτώσεων της άσκησης της επιστήμης και του επαγγέλματός τους θα μπορούν και θα θέλουν να αξιοποιούν τις επαρκείς και διαρκώς επεκτεινόμενες και βαθύτερες γνώσεις και τις δεξιότητές τους, προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, για μια καλύτερη ζωή σ' ένα καλύτερο κόσμο.

Η δική μας εμπειρία. Ο Νόμος 1268/82 και η απορυθμιστική «μεταρρύθμισή» του

Δεν θα μπορούσα να κλείσω την ομιλία μου χωρίς μια σχετικά εκτεταμένη αναφορά στα του «οίκου» μας.

Είχα την τιμή και την ευθύνη να πάρω μέρος σ' όλες τις προπαρασκευαστικές διαδικασίες, από την περίοδο της δικτατορίας, (περιοδικό «Συνέχεια» με τον Σάκη Καραγιώργα, τον Θ. Τάσιο και άλλους φίλους, συναδέλφους και συντρόφους) και τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης 1974-1982, (με το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος και όλους τους επιστημονικούς φορείς Δ.Σ.Α., Ι.Σ.Α., Ε.Ε.Φ., Ε.Ε.Χ., Ε.Μ.Ε. κ.λπ.), οι οποίες οδήγησαν στη σύνταξη προτάσεων για τις θεμελιώδεις διατάξεις του σχεδίου νόμου για τη δομή και λειτουργία των Α.Ε.Ι., τις οποίες

αποδέχθηκε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και συμπεριέλαβε στο Νόμο 1268/82, ο οποίος ψηφίστηκε στη Βουλή με νομοθετική πρωτοβουλία του συναδέλφου, τότε Υφυπουργού Παιδείας, Γιώργου Λιάνη.

Ο Νόμος 1268/82, ο οποίος κατά τη γνώμη μου, στις θεμελιώδεις του διατάξεις συνιστούσε και εξακολουθεί να συνιστά ριζική θεσμική αλλαγή στην παιδεία, ως θεμέλιο για την βαθειά κοινωνική αλλαγή, που επαγγελλόταν τότε το ΠΑΣΟΚ, απετέλεσε αντικείμενο σφοδρής κριτικής από πολλές διαφορετικές οπτικές, έμελλε όμως στα χρόνια που ακολούθησαν να αναγνωρισθεί από τους περισσότερους πολέμιούς του ως θετικός, πρωτοποριακός ως και επαναστατικός, ενώ εγκαταλείφθηκε από πολλούς, αρχικά θερμούς υποστηρικτές του, (όσο –μερικοί απ' αυτούς– είχαν ανάγκη τις με συμφωνία όλης της Βουλής μεταβατικές του διατάξεις), όταν διαπίστωσαν ότι δεν εξυπηρετούσε πλέον τα ευρύτερα προσωπικά τους σχέδια.

Υπερασπιζόμενος μέχρι σήμερα την ποιότητα και το ήθος των θεμελιωδών διατάξεων του Νόμου 1268/82, αλλά και την εφαρμογή του έως την ημέρα παραίτησής μου από το Υπουργείο Παιδείας τον Οκτώβριο του 1983, (όταν επιχειρήθηκε ατελέσφορα η πρώτη προσπάθεια απορύθμισής του δια τροποποιήσεων, οι οποίες κατατέθηκαν στη Βουλή και αποσύρθηκαν την ίδια μέρα), θα ήθελα με δυο λόγια να θυμίσω, γιατί ο Νόμος αυτός έβλεπε πέρα απ' την εποχή του με όραμα και να αποδείξω ότι όσες από τις θεμελιώδεις διατάξεις του δεν εφαρμόστηκαν ή «τροποποιήθηκαν» κατά το "δοκούν" στα 25 χρόνια ισχύος του, αυτό οφειλόταν σ' αυτούς που μέχρι σήμερα εκόπτοντο για την κατάργησή του και προώθησαν ένα Σχέδιο Νόμου, το οποίο, ενώ δέχθηκε σφοδρότατη και τεκμηριωμένη κριτική και αναστάτωση τη ζωή στα Πανεπιστήμιά μας, ψηφίστηκε μόνο από την κυβερνητική πλειοψηφία και αποτελεί πλέον τον Νόμο 3549 «Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου για τη δομή και λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» (ΦΕΚ τ.Α, α.φ. 69 της 20.3.2007).

Ο Νόμος 1268/82 διασφάλιζε:

- **ότι τα Α.Ε.Ι. είναι Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου πλήρως αυτοδιοικούμενα** (Άρθρο 3),
- **τον ακαδημαϊκό έλεγχο** σε εθνικό επίπεδο με την Εθνική Ακαδημία Γραμμάτων και Επιστημών (ΕΑΓΕ) (Άρθρο 4), για την τήρηση των βασικών αρχών της δημοσιότητας, της αντικειμενικότητας και της αξιοκρατίας και την εξασφάλιση των προϋποθέσεων για αξιοποίηση και του ελληνικού επιστημονικού δυναμικού της διασποράς. (Στις διαδικασίες συγκρότησής της, οι οποίες θα εγγυώντο την ευρύτερη δυνατή επιστημονική, κοινωνική και πολιτική συναίνεση για την λειτουργία της, ανταποκρίθηκε μέσα από τη Βουλή μόνο το Κ.Κ.Ε. , παρά την κριτική του στο Σ.Ν. με αποτέλεσμα η ΕΑΓΕ να μείνει ανενεργή). Η Ε.Α.Γ.Ε. (παραγ. 3 εδάφιο IV) θα ήταν υπεύθυνη για την **αξιολόγηση** αλλά και για την κρίση των διαδικασιών εκλογών και εξελίξεων στα Α.Ε.Ι.,
- **τον κοινωνικό έλεγχο** (Άρθρο 6, το οποίο τροποποιήθηκε πολλές φορές στη συνέχεια), με την ίδρυση και λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου Ανώτατης Παιδείας (Ε.Σ.Α.Π.), με ευρύτατη εκπροσώπηση και ίση, (όχι αναλογική), συμμετοχή εκπροσώπων όλων των στη Βουλή κομμάτων, για να αποδειχθεί χειροπιαστά, ότι όντως ο Νόμος εννοούσε ότι η παιδεία αποτελεί πεδίο πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ευθύνης εθνικής κλίμακας, σημασίας και συναίνεσης. (Στις πρώτες τέσσερις συνεδριάσεις του Ε.Σ.Α.Π. στις οποίες προήδρευα, όλες του οι αποφάσεις ήταν ομόφωνες),
- ότι οι λέκτορες θα έπρεπε να έχουν για την εκλογή τους, περισσότερα αντικειμενικά προσόντα από όσα οι παλιοί τακτικοί καθηγητές (Άρθρο 14),
- ότι ιδρύονται και λειτουργούν **Μεταπτυχιακές Σχολές**, Άρθρα 26, 27, 28, (τα οποία ουδέποτε τέθηκαν σε εφαρμογή, για να υπάρχουν σήμερα εκατοντάδες μεταπτυχιακά προγράμματα τα οποία ιδρύθηκαν ευκαιριακά, αποσπασματικά και μερικά απ' αυτά χαριστικά, απλώς και μόνο

για να καρπωθούν κάποιους ευρωπαϊκούς οικονομικούς πόρους, απολύτως απαραίτητους για τη λειτουργία τους, στο γνωστό καθεστώς υποχρηματοδότησης των Α.Ε.Ι., αλλά και της παιδείας γενικότερα). Βέβαια, όπως πάντα και παντού, υπάρχουν και ορισμένα διεπιστημονικά μεταπτυχιακά προγράμματα απολύτως αξιόπιστα και αυτό αποδεικνύεται από την δημοσιευμένη σε ανύποπτο χρόνο κοινωνική λογοδοσία τους και τις διαδικασίες αξιολόγησής τους οι οποίες εφαρμόζονται εδώ και δέκα χρόνια, δηλαδή πολύ πριν η Κυβέρνηση ανακαλύψει την χωρίς ακαδημαϊκά κριτήρια «αξιολόγηση», ως πανάκεια υποταγής των Α.Ε.Ι. στα συμφέροντα των αγορών, υπακούοντας στα νεοφιλελεύθερα - εμπορευματικής φύσης - κελεύσματα του Ο.Ο.Σ.Α., του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- ότι καταρτίζονται εσωτερικοί κανονισμοί για κάθε Α.Ε.Ι. ισότιμοι με τον Νόμο Πλαίσιο και ανοιχτοί στις εξελίξεις της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας χωρίς την ανάγκη πρόσθετης νομοθεσίας ή κυβερνητικής παρέμβασης. (Το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο λειτουργεί πάνω από 15 χρόνια με τον εσωτερικό του κανονισμό ο οποίος του επιτρέπει, με ακαδημαϊκές διαδικασίες, να ρυθμίζει τα του οίκου του, δίνοντας ουσιαστική υπόσταση στη συνταγματικά κατοχυρωμένη αυτοδιοίκησή του. Εδώ βέβαια θα πρέπει να αναλάβουμε τις ευθύνες μας, για τις λόγω κυρίως λαϊκισμού των εκλεγμένων οργάνων μας και της κακώς εννοούμενης ανάγκης "εύρυθμης" λειτουργίας κάθε Α.Ε.Ι., αδυναμίες να λύσουμε μερικά καθημερινά εκπαιδευτικά και διοικητικά προβλήματα).

Σ' αυτούς που απαξιώνουν συλλήβδην τη δουλειά που γίνεται μέχρι σήμερα μέσα στο Δημόσιο Πανεπιστήμιο, (στο οποίο δεν είμαστε όλοι άγγελοι και που όλα δεν είναι «ανθηρά», όπως άλλωστε έχουμε -όσοι είμαστε αφιερωμένοι σ' αυτό και όχι σε προσωπικές επιδιώξεις και φιλοδοξίες, αλλά και ιδιοτελή συμφέροντα- το θάρρος, αυτοκριτικά να διαπιστώνουμε, αλλά και να προσπαθούμε, με ακαδημαϊκές διαδικασίες να διορθώσουμε),

σ' αυτούς δηλαδή τους όσους, πολιτικούς, δημοσιογράφους και μερικούς καθηγητές, οι οποίοι κουνάν επιτιμητικά το δάκτυλο για τα «χάλια» της παιδείας μας, θα ήθελα να θυμίσω, ότι μερικοί τους:

- ίσως δεν ευτύχησαν ποτέ να εισαχθούν, ή να φοιτήσουν σ' ελληνικό δημόσιο Α.Ε.Ι., προτιμώντας τα ανταγωνιστικά «πανεπιστήμια» της πλατείας Κάνιγγος και της οδού Σωκράτους,
- ίσως με δυσκολία απεφοίτησαν με ένα πέντε, (το οποίο όμως μετά, για τους άλλους το στηλίτευαν ως «πολιτικό» πέντε),
- ή ίσως, (ως καθηγητές, ή αφού έγιναν πλέον καθηγητές), δεν διδάσκουν οι ίδιοι, δεν πατούν στο πανεπιστήμιο, δεν ανέχονται την κριτική, δεν συζητούν με τους φοιτητές τους, δεν χαραμίζουν μ'άλλα λόγια την πολύτιμη "μεγαλοφυΐα" και το χρόνο τους σε μη "παραγωγικές" και αποδοτικές για τους ίδιους διδακτικές και λοιπές απαραίτητες συλλογικές ακαδημαϊκές διαδικασίες, επιλέγοντας να εξαργυρώνουν την «αυθεντία» των επαγγελματικά, -στο ελεύθερο εμπόριο- και σε επίπεδο προβολής, και «φήμης» «μιντιακά» κομματικά και κυβερνητικά.

Για την αιτιώδη αναφορά τέλος, την ποιότητα και το βεληνεκές της απορρυθμιστικής «μεταρρύθμισης» της τηλεοπτικής μας δημοκρατίας των δημοσκοπήσεων, θα ήθελα να σταθώ μόνο σ' ένα σημείο της συνολικής κριτικής την οποία άσκησα στο Σχέδιο Νόμου, στις ανοιχτές δημοκρατικές συνεδριάσεις της Συγκλήτου του Ε.Μ.Π., αλλά και τις δημοκρατικές συνελεύσεις του Διδακτικού Ερευνητικού του Προσωπικού.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 1 του Νομοσχεδίου, το οποίο, μετά το άδοξο τέλος της προσπάθειας αγοραίας αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος, επιχειρούσε ως δούρειος ίππος να υποτάξει, με πλήθος, ακόμη και εκ πρώτης όψεως, αντισυνταγματικών διατάξεων, το δημόσιο πανεπιστήμιο στα συμφέροντα του ανηλεούς ανταγωνισμού, των ασύδοτων σε συνθήκες

νεοφιλελευθερισμού αγορών, αντικαθίσταται η παράγραφος 2 του άρθρου 1 του Ν.1268/82 για την αποστολή των Α.Ε.Ι και συγκεκριμένα τα εδάφια ii :

«να συντείνουν στη διαμόρφωση υπευθύνων ανθρώπων με επιστημονική, κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική συνείδηση και να παρέχουν τα απαραίτητα εφόδια που θα εξασφαλίζουν την άρτια κατάρτισή τους για επιστημονική και επαγγελματική σταδιοδρομία» και iii :

«να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των κοινωνικών, πολιτιστικών και αναπτυξιακών αναγκών του τόπου»,

με το εδάφιο γ : «να ανταποκρίνονται στην αντιμετώπιση των κοινωνικών, πολιτιστικών, μορφωτικών και αναπτυξιακών αναγκών της κοινωνίας **με προσήλωση στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής**».

Ξεπερνώντας τη γραμματολογική επάρκεια του νομοθέτη για τις «κοινωνικές ανάγκες της κοινωνίας», θα ήθελα να σταθώ στην **προσήλωση στις αρχές** του νεοφιλελεύθερου αγοραίου ευρωπαϊκού εκσυγχρονιστικού ιδεολογήματος της **«βιώσιμης ανάπτυξης»**, που αναμασούν όσοι έχουν κάπου διαβάσει ή ακούσει τον εύηχο και προοδευτικό εκ πρώτης όψεως ορισμό της, «ως της ανάπτυξης η οποία ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να διακυβεύει την ικανότητα των επομένων γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες», αγνοώντας τον σύμφωνα με τη στρατηγική της Λισαβόνας και το Μάαστριχτ καθαρά εμπορευματικό πυρήνα του περιεχομένου της, που αποτελούν «η ανταγωνιστικότητα, η επιχειρηματικότητα, η καινοτομία και οι ευέλικτες μορφές εργασίας».

Και συγκεκριμένα:

- η ανταγωνιστικότητα, η οποία "στα χρόνια της χολέρας" μεταφέρει στο πανεπιστήμιο, πεδίο τουλάχιστον θεωρητικά εξ ορισμού της με ήθος και αξιοπρέπεια ακαδημαϊκής άμιλλας, τις αξίες του «ο άνθρωπος για τον άνθρωπο λύκος»,
- η επιχειρηματικότητα, η οποία μακροπρόθεσμα θέλει να μετατρέψει την κοινωνία των πολιτών, ως ολοκληρωμένων επιστημόνων με κριτική σκέψη και συνείδηση των πολυδιάστατων ευθυνών τους, σε αγορά "πωλητών",
- η καινοτομία, η οποία αποβλέπει στην ανάπτυξη, μέσα στα δημόσια πανεπιστήμια, (με τους πενιχρούς δημόσιους πόρους, με τους όποιους -με δαπάνη των φορολογουμένων- εξοπλισμούς τους και με τη μαύρη εργασία των φοιτητών τους, προπτυχιακών και μεταπτυχιακών), νέων καινοτομικών και αμέσως εμπορεύσιμων (και όχι κατ' ανάγκη χρήσιμων) προϊόντων και υπηρεσιών, τις οποίες θα "εκμεταλλεύονται" όχι τα Α.Ε.Ι. –τα οποία (μόνο αν ήταν χρήσιμα) θα μπορούσαν να παράγουν- αλλά οι «ανοιχτόμυαλοι» καθηγητές με τις spin off και spin out εταιρείες τους και τις λεόντειες συμμαχίες τους με τις επιχειρήσεις,
- οι ευέλικτες μορφές εργασίας, οι οποίες με άξονα τις οδηγίες Μπολκεστάιν και των εκσυγχρονιστών επιγόνων του προωθούν τις σύγχρονες κοινωνίες σ' ένα νέο μεσαίωνα εκμετάλλευσης του ανθρώπου από τις βασιλεύουσες στον κόσμο μας πολυεθνικές επιχειρήσεις και ιδιαίτερα από το ασύδοτο χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Έτσι, είναι αυτονόητο, ακόμα και με την κοινή λογική, ότι μια τέτοια «βιώσιμη» ανάπτυξη δεν μπορεί αντικειμενικά να έχει καμιά σχέση και δεν έχει με την κοινωνική συνοχή. Κι αυτή η πελώρια αντίφαση είναι υποτίθεται το ανθρώπινο και «προοδευτικό» –για όσους θέλουν να βαφτίσουν το κρέας ψάρι για να μη αρτυθούν- πρόσωπο του ευρωπαϊκού και ατλαντικού νεοφιλελευθερισμού.

Αντίθετα, ο Ν.1268/82 με το ήθος, τις αξίες και τις ώριμες και ενωτικές διαδικασίες προετοιμασίας του από τα χρόνια της δικτατορίας μέχρι το 1982, (με διεπιστημονικές και διαπολιτικές συναντήσεις εργασίας, με πρωτοβουλία της πρώτης μετά το '74 εκλεγμένης

διοίκησης του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας και με συμφωνία όλων των επιστημονικών φορέων της Ελλάδας και όλων των παρατάξεών τους), έδινε υπόσταση στην ελευθερία της διδασκαλίας και της έρευνας, με στόχο την κατάρτιση καλών επιστημόνων, αλλά και – ταυτόχρονα- ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων και συνειδητών, χειραφετημένων και μη χειραγωγούμενων υπεύθυνων πολιτών με κριτική σκέψη, που θα έπαιρναν στα χέρια τους την υπόθεση της πολιτικής, πολιτισμικής, κοινωνικής και οικονομικής ανόρθωσης και ανασυγκρότησης της καθημαγμένης από την ξενοκίνητη δικτατορία πατρίδα μας.

Η «μεταρρυθμιστική» απορύθμιση της κυβέρνησης, υποστηριζόμενη στην πράξη απ'την συγκεκριμένη, συναινετική, (αλλά εντούτοις κόντρα στην ιδρυτική Συνθήκη της Ρώμης) «ευρωπαϊκότητα» της ηγεσίας της αξιωματικής αντιπολίτευσης και τμήματος της δήθεν αριστερής «διάνοξης», επιχείρησε να καθορίσει την ανεπίτρεπτα κυρίαρχη ιδεολογία της αγοράς, της «βιώσιμης» ανάπτυξης, ως κυρίαρχη ιδεολογία του τελευταίου οχυρού του δημόσιου χώρου : του ελληνικού πανεπιστημίου, στο οποίο οφείλουμε όλοι, ως δάσκαλοι και φοιτητές, αλλά και ως κοινωνία, να διαφυλάξουμε, ως κόρη οφθαλμού, την ελευθερία της έρευνας, της παραγωγής νέας γνώσης, της διδασκαλίας και της διακίνησης ιδεών.

- Γιατί βέβαια, δεν είναι «βιώσιμη» η ανάπτυξη στο σύγχρονο κόσμο, στον οποίο το 20% του παγκόσμιου πληθυσμού καρπούται το 86% του παγκόσμιου πλούτου, (δες εκθέσεις για την ανθρώπινη ανάπτυξη του Ο.Η.Ε. από το 1992 ως σήμερα, Oxford University Press), ενώ οι σχετικοί δείκτες αποδεικνύουν τη συνεχή επιδείνωση της κατάστασης,
- Γιατί βέβαια, δεν είναι το σημαντικότερο πρόβλημα σε πλανητικό επίπεδο «το ψηφιακό χάσμα» ανάμεσα στον όλο και πλουσιότερο και καταναλωτικότερο βορρά και στις τέως αποικίες του στην Αφρική, με προσδόκιμο ζωής των κατοίκων τους τα 32 χρόνια και το θέρισμα του πληθυσμού τους από πείνα, δίψα και AIDS, όταν οι συνέπειες της πλανητικής κλιματικής μεταβολής, της επιτεινόμενης κοινωνικής ανισότητας και αδικίας και των ιμπεριαλιστικών πολέμων έχουν ως αιτίες την άφρονα ανταγωνιστική συμπεριφορά και την κερδοσκοπία των ασύδοτων αγορών,
- Γιατί βέβαια, τα «ανταγωνιστικά πανεπιστήμια» και τα «ανταγωνιστικά πτυχία» παραπέμπουν σε έννοιες και περιεχόμενα α-νόητα για μια παιδεία ως μόρφωση και πολιτισμό, στο πλαίσιο μιας «βιώσιμης» ανάπτυξης στην οποία «ο θάνατος» μιας ή πολλών μη βιώσιμων επιχειρήσεων (όμως), σηματοδοτεί και χαρίζει «τη ζωή» στις γι'αυτό βιώσιμες, στον χωρίς αρχές ανηλεή και ασύδοτο ανταγωνισμό τους,
- Γιατί βέβαια, οι Ευρωπαίοι γνωρίζουν, (αλλά τα ελληνικά κόμματα εξουσίας και οι πρόθυμοι δήθεν αριστεροί συνοδοιπόροι τους αγνοούν ή περί άλλα τυρβάζουν), ότι οι συμβατοί με τη «βιώσιμη» ανταγωνιστική «ανάπτυξη» στόχοι της Στρατηγικής της Λισσαβώνας για την κοινωνία της γνώσης, (όπως κατ' ευφημισμόν ονόμασαν την κοινωνία της πληροφορίας, δηλαδή την αγορά της πληροφορικής), δεν επιτεύχθηκαν και δεν επιτυγχάνονται, όπως η ίδια η Ε.Ε. παραδέχεται στη διαδικασία συστηματικής επανεξέτασης των αποτελεσμάτων της εφαρμογής της Στρατηγικής αυτής το 2005 και το 2006, χωρίς όμως αυτό να την κάνει να την εγκαταλείψει ή τουλάχιστον να την αναθεωρήσει, ανατρέχοντας χωρίς παρωπίδες και σκοπιμότητες στις αιτίες αυτής της αποτυχίας,
- Γιατί βέβαια και οι Στόχοι της Χιλιετίας (Millennium Goals), αποδείχθηκε ήδη απ'αυτούς που τους έθεσαν, (δηλαδή τις νεοφιλελεύθερες και σοσιαφιλελεύθερες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις και την υπερατλαντική ηγεσία τους), ότι δεν τείνουν να επιτευχθούν, στο καθεστώς μιας τέτοιας ανταγωνιστικής «βιώσιμης», αλλά μόνο για τους έχοντες και κατέχοντες, ανάπτυξης.

Στους, όσο κι εγώ, στενοχωρημένους συναδέλφους μου για τα κλειστά Πανεπιστήμια, θα ήθελα να προτείνω να εξετάσουν, μήπως τις καταλήψεις αυτή τη φορά και τη γενικότερη αναστάτωση τους, τις προκάλεσαν η «βεβαιότητα» και η αλαζονεία της συναινετικής απ'τα κόμματα εξουσίας και τμήματος της φιλοευρωπαϊκής ελληνικής αριστεράς, προσπάθειας αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος και ο νέος, πλήρως αντισυνταγματικός, απορυθμιστικός Νόμος για τα Α.Ε.Ι., ο οποίος βεβαίως, ποτέ στη συνείδηση του κάθε υπεύθυνου και χειραφετημένου πολίτη δεν θα μπορέσει ν' αντικαταστήσει τον σχεδιασμένο από τα κάτω, με ουσιαστικές, διεπιστημονικές συμμετοχικές διαδικασίες Νόμο 1268 του '82 και γι' αυτό δεν θα μπορέσει ποτέ να εφαρμοσθεί στην πράξη.

Ο μεγάλος Καραμανλής, ο Κωνσταντίνος, είχε την ωριμότητα αλλά και την γενναιότητα ν' αποσύρει, μετά την ψήφισή του απ' τη Βουλή, τον Νόμο 815, εκτιμώντας και αξιολογώντας ορθά τις τεκμηριωμένες αλλά και μαχητικές αντιστάσεις μεγάλου μέρους της πανεπιστημιακής κοινότητας.

Σήμερα, τριάντα χρόνια περίπου μετά, θα δούμε αν ο επίγονός του και δημοκρατικά εκλεγμένος πρωθυπουργός, θα εξακολουθήσει να βασίζεται στα ποσοστά αναξιόπιστων στατιστικά δειγμάτων, χιλίων διακοσίων ή οκτακοσίων ερωτηθέντων, αγνοώντας τις τεκμηριωμένες απόψεις και τους αγώνες σύσσωμης της, πλην Λακεδαιμονίων, πανεπιστημιακής ολότητας.

Έτσι και αλλιώς, "παίρνεις τόσο έξυπνες απαντήσεις, όσο έξυπνες ερωτήσεις κάνεις" και η ίδια η ζωή και η πράξη δίνουν πάντα τις λύσεις.

(Για τους επιμελείς ενδιαφερομένους, τα βιβλία :

- Δ. Ρόκος, "Νόμος Πλαίσιο για την Ανώτατη Παιδεία. Πριν κατά και μετά είκοσι έτη", Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2003.

- Δ. Ρόκος, (εισαγωγή – επιμέλεια), "Περιβάλλον και Ανάπτυξη", Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2005 και

- Δ. Ρόκος, "Από τη «βιώσιμη» ή «αειφόρο» στην Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη", Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2003.

παρέχουν εκτενέστατη τεκμηρίωση για τα παραπάνω.)

Χωρίς να θέλω να γίνω μάντης κακών, εκτιμώ ότι η κρίση στα Πανεπιστήμια θα συνεχισθεί, θα βαθύνει και θα επεκταθεί και είναι χρέος όλων των πανεπιστημιακών, δασκάλων και φοιτητών, που σέβονται και τιμούν το προνόμιο να υπηρετούν, να μετέχουν και να απολαμβάνουν, ακόμα, το δημόσιο και ανεκτίμητο κοινωνικό αγαθό της παιδείας ως μόρφωσης και πολιτισμού, να το υπερασπιστούν και να το υπερασπίζονται για αυτή και για τις γενιές που έρχονται, ως κόρη οφθαλμού, με την υπεύθυνη, αποδοτική και πολύ δουλειά τους, με την έμπρακτη αφοσίωση στις αρχές και τις αξίες της και με την "μετά λόγου" αντίστασή τους στους νέους Δαναούς και ιδιωτικά «πανεπιστήμια» φέροντες.

Η μονοδιάστατη και δογματική νεοφιλελεύθερη θεοποίηση της ιδιωτικοποίησης και της εμπορευματοποίησης των πάντων, ακόμα και των οριακά εναπομεινάντων πλέον δημόσιων αγαθών, της παιδείας, της υγείας και την κοινωνικής πρόνοιας εύχομαι να μη οδηγήσει σε δρόμους χωρίς επιστροφή.

Education, Research and Technology: From Yesterday to Tomorrow

D. Rokos, Professor, NTUA

Metsovion Interdisciplinary Research Center
Interdisciplinary Programme of Postgraduate Studies
“Environment and Development”

Abstract

Education, in the sense of Learning and Culture, is equally an invaluable public good and a human and social right of every citizen, irrespective of gender, race, color, location, religion and convictions. Its fundamental components in any civilized, democratic society include, or should include, the right of freedom in teaching and basic and applied scientific and interdisciplinary research and a resulting appropriate technology which is consistent with the above principles and values.

The basic features of such a dialectical and democratic education have been – or should be – free, unobstructed access, whole quality and truly public character. Free and unobstructed access refers to all levels of education and to every willing and able person, with equal opportunities and equal potential, through public, transparent, open, objective and meritocratic procedures. Whole quality is founded by both teachers and students, in the age-old universal values of peace, freedom, democracy, justice, solidarity, pluralism and the protection of the natural and cultural heritage. It is realized through integrated, dialectic and interdisciplinary research, systematic study of today’s complicated “environment” and “development” issues at the local, national, transnational and global level and through the synergistic effort to contribute to these issues’ confrontation. The reliable public character of education can, in democratic regimes only and under conditions, secure absolute freedom in teaching and research and the potential for an integrated spiritual and ethical development of students’ personalities throughout life, as critically thinking, free, conscious, active and responsible citizens, who will want and will be able to utilize sufficient and constantly expanding and deeper knowledge and skills for the benefit of society.

In the distant past, Education was, to a great degree, identified with Philosophy, as a tool for the holistic examination, knowledge, analysis and interpretation of the exterior world and the confrontation of complex issues in the process of human need satisfaction which refer to life, to “being” and “becoming”. Today, through a long course of overrating, even deifying “specialization”, education has gradually degenerated to training, technical professional instruction and/or uncritical, passive, fragmentary learning on how to execute series of standardized digital commands.

Consequently, research, the fundamental feeder of education and its product technology, are being debased, through methods and techniques of selective national and transnational funding, to servants of market profit maximization, towards which, state political authorities, ideologically homogenized in the context of globalization and the neo-liberal new order, are oriented as the “development” lever.

Today and tomorrow, based on the analysis of specific political, cultural and socioeconomic conditions at the global scale, with the apotheosis of market excess in the context of the dominance of the principles of «competitiveness, entrepreneurship, innovation, “flexicurity” and supposedly “sustainable” development», politics and culture are totally subordinated to economy in its most vulgar form, i.e. the omnipotence of aggressive, private, speculative stock market capital, which can tear entire national economies down (e.g. Soros – United Kingdom).

Article 149 of the Rome Convention, which secured EU state members' self-government in matters of education, tends in the most recent EU summit to be replaced by simple majority decisions, towards the decline of education to a commercial service, subject to GATS.

On the other hand, the average social consciousness is shaped by Mass Media, the ownership of which is mutually connected with the interests of political parties contesting for power. In this way, the systematic brainwash to which people are subjected results in the transformation of propaganda prone citizens to passive consumers who "live" and "will live" through the lives of others. At the social, political and cultural levels, this leads to nihilism and often to the populist distortion and the manipulation of any social dynamics, even at their embryonic stage.

Thus, society is identified with economy and both are identified with the market, which no longer functions, even in the eyes of the most goodwilling conservative citizens, in the conditions of healthy and security wanted by Adam Smith in order for social interest to be promoted through the pursuit of private interest. Meanwhile, the merciless competition of market forces confirms their dominant ideology. In these conditions, the development of a National, Transnational (EU) and Global (UN) Strategy for Education, Research and Technology, founded on the values of Worth-Living Integrated Development is more than necessary, for a reliable effort towards a peaceful and better world.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Αναφορές και άλλη σχετική βιβλιογραφία*

- Adams, H., 2000. *The Education of Henry Adams*, Publication: Champaign, Ill. (P.O. Box 2782, Champaign 61825) Project Gutenberg.
- Agalianos, A., Brunet, O. and McGaw, B., 2003, *Is There an Emerging European Education Research Space?* Roundtable, European Educational Research Journal, Vol. 2, No. 1.
- Agassi J., 1966. *The Confusion Between. Science and Technology in the Standard Philosophies of Science*, Technology and Culture, Vol. 7, No 3.
- Ahola, S. and Mesikämmen, J.Nt, 2003. *Finnish Higher Education Policy and the Ongoing Bologna Process* Higher Education in Europe, Vol. XXVIII, No. 2. http://www.ntua.gr/posdep/BOLOGNA/2003_Finland_and_Bologna.pdf
- Ahola, S., 2002. *Absorbing the Graduate Flow: Expanding Higher Education and Social Stratification in Finland in 1970–95*, Paper presented at the Fifteenth ISA World Congress of Sociology, 7–13 July 2002, Brisbane, Australia.
- Ahola, S., and Kivinen, O., 2001. *Postgraduate Education in Europe: Harmonizing with a Dissonance?*, Paper presented at the conference Postgraduate Education in Europe—Past, Present, and Future, 4–5 May 2001, University of Linköping, Sweden.
- Albury, D. and Schwartz, J., 1982. *Partial Progress: the Politics of Science and Technology*, London, Pluto Press.
- Altbach, P.G., 2002. *Globalization and the University: Myths and Realities in an Unequal World* (typescript).
- Altbach, P.G., 2000. *The Changing Academic Workplace: Comparative Perspectives*, Chestnut Hill, CIHE.
- Altbach, P.G., 1999. *Private Higher Education: Themes and Variations in Comparative Perspective*, Altbach, Higher Education and Development in the 21st Century, Chestnut Hill, CIHE.
- Apple, M., 2001. *Comparing Neo-liberal Projects and Inequality in Education*, Comparative Education, Volume 37, No.4, pp. 409–423.
- Apple, M.W., 1993. *Εκπαίδευση και Εξουσία*, μτφ. Φ. Κοκαβέσης, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.
- Ash, M.G., 2006. *Bachelor of What, Master of Whom? The Humboldt Myth and Historical Transformations of Higher Education in German-Speaking Europe and the US*, European Journal of Education, 41 (2): 245–267.
- Ashby, E., 1973. *The Structure of Higher Education: A World View*, Higher Education, Volume 2, Number 2.
- Ball, S.J., 1998. *Big Policies/Small World: An Introduction to International Perspectives in Education Policy*, Comparative Education, Vol. 34, No. 2, pp. 119–130.
- Bandiera, M., Caravita, S., Torracca, E., and Vicentini, M., Eds., 1999. *Research in Science Education in Europe*. Kluwer, Dordrecht, The Netherlands.

---

* Θεώρησα χρήσιμο να προσθέσω στις αναφορές και τη βιβλιογραφία μου και άλλη χρήσιμη και πολύτιμη για κάθε ενδιαφερόμενο ερευνητή σχετική βιβλιογραφία, ενημερωμένη μέχρι τη στιγμή που αναρτώνται τα Πρακτικά του Συνεδρίου μας στο διαδίκτυο.

- Barblan, A., 1999. *The Sorbonne Declaration—Follow-up and Implications: A Personal View*, XII Santander Group General Assembly, 17 April.
- Barcelona European Council, 2002. *Presidency Conclusions*. Barcelona European Council.
- Barrow, C.W., 1996. *The New Economy and Restructuring Higher Education*, Τα Νέα, Higher Education Journal.
- Bauman, Z., 1997. *The Present Crisis of the Universities*. In Brzezinski, Jerzy and Leszek Nowak, Eds. “The Idea of the University”, Amsterdam, Rodopi.
- Berlin Communiqué, 2003. *Realising the European Higher Education Area*, Communiqué of the Conference of Ministers Responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003.
- Berndtson, E., 2003. *The European Higher Education Area: to Change or Not to Change?*, Paper presented at the epsNet General Conference, Paris.
- Bérubé, M. and Nelson, C., 1995. *Higher Education Under Fire. Politics, Economics and the Crisis of the Humanities*, Routledge, New York.
- Bloland, H.G., 2000. *Postmodernism and Higher Education*. In M. C. Brown (Eds.), *Organization and Governance in Higher Education* 5th ed. pp. 566–588, Boston, Pearson.
- Boenig, R.W., 1969. *Research in Science Education. 1938 through 1947*. New York, Teachers College Press.
- Bourdieu, P., 2004. *Για την Εκπαίδευση του Μέλλοντος. Οι Προτάσεις του Πιερ Μπουρντιέ*, Επιμ. Νίκος Παναγιωτόπουλος, Εκδόσεις Νήσος, Αθήνα, 2004
- Brennan, J. and Naidoo, R., 2008. *Higher Education and the Achievement (and/or Prevention) of Equity and Social Justice*, Published online: 18 April 2008 <http://www.springerlink.com/content/11653812600j73j6/>
- Brennan, J. and Teichler, U., 2008. *The Future of Higher Education and of Higher Education Research*, Published online: 18 April 2008.
- Brock-Utne, B. (Ed.), 2001. *Globalisation, Language and Education*, Special Issue of *International Review of Education*, 47(3), pp. 221–233, ISSN: 0020-8566.
- Cardwell, D., 2004. *Ιστορία της Τεχνολογίας*, Εκδ. «Μεταίχμιο», Αθήνα.
- Carnoy, M., 1999. *Globalization and Educational Reform: What Planners Need to Know*, UNESCO, International Institute for Educational Planning, Paris.
- Carnoy, M., 1995. *Structural Adjustment and the Changing Face of Education*, *International Labour Review*. Vol. 134, No. 6.
- Carter, C.F., 1971. *Conclusion*, pp. 183-186 in Brosan, G., Carter, C., Layard, R., Venables, P. and Williams, G., “Patterns and Policies in Higher Education”, Penguin, Harmondsworth.
- Carter, C.F., 1970. *Towards Comprehensive Higher Education*, pp. 87-93 in MacArthur, B., Ed., “New Horizons for Education”, Council for Educational Advance, London.
- Cerych, L., 1972. *A Global Approach to Higher Education*, International Council for Educational Development, New York.
- Clark, B.R., 1998. *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*, Elsevier, New York & Amsterdam.
- Clark, S.M., and Lewis, D.R., 1985. *Faculty Vitality and Institutional Productivity: Critical Perspectives for Higher Education*, Teachers College Press, New York.
- Clement, M., McAlpine, L., and Waeytens, K., *Fascinating Bologna: Impact on the Nature and Approach of Academic Development*, *International Journal for Academic Development*, Vol. 9, No. 4, pp. 127–131.
- Cohen, L., 1997. *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, μετάφραση Χρυσούλα Μητσοπούλου, Μάνια Φιλοπούλου, Εκδόσεις Έκφραση, Αθήνα.

- Commission of the European Communities, 2007. *Green Paper. The European Research Area: New Perspectives (Text with EEA relevance)*, 4.4.2007, COM(2007) 161 final, Brussels. http://ec.europa.eu/research/era/pdf/era_gp_final_en.pdf
- Commission of the European Communities, 2003, *Investing in Research: An Action Plan in Europe*, Brussels 4.6.2003, COM(2003) 226 final. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0226en02.pdf
- Commission of the European Communities, 2000. *Towards a European Research Area*, Commission of the European Communities, Brussels.
- Conference of Regional Advisory Councils for Further Education, 1972. *Co-operation in the Planning and Development of Higher Education*, Standing, London.
- Corbett, A., 2005. *Universities and the Europe of Knowledge. Ideas, Institutions and Policy: Entrepreneurship in European Union Higher Education Policy, 1955–2005*, Palgrave Macmillan, London.
- Council of the European Communities, 1987. *European Educational Policy Statements*, 3rd edn. Council of the European Communities, General Secretariat, Brussels.
- Cowen, R., 2000. *Ακαδημαϊκή Ελευθερία, Πανεπιστήμιο και Οικονομία της Γνώσης*, μετάφραση: Εύη Ζαμπέτα, Πανεπιστήμιο, τ. 2/2000
- Crawford, F.M., Yammal, C., Yang, H. and Brezenoff, R.L., 2006. *Review of World Bank Lending for Science and Technology, 1980-2004*, Education Department, Human Development Network, World Bank.
- Currie, J. and Newson, J. (Eds.), 1998. *Universities and Globalization. Critical Perspectives*, Thousand Oaks, SAGE.
- Dale, R., and Robestrson, S. (Eds.), 2009. *Globalisation and Europeanisation in Education*, Symposium Books,
- De Boer, H., Huisman, J., Klemperer, A., van der Meulen, B., Neave, G., Theisens, H. and van der Wende, M., 2002. *Academia in the 21st Century. An Analysis of Trends and Perspectives in Higher Education and Research*. Enschede, CHEPS.
- De Wit, K. and Verhoeven, J.C., 2001. *The Higher Education Policy of the European Union: With or Against the Member States?*, In: Huisman, J., Maassen, P. and Neave, G. (Eds.) “Higher Education and the Nation State: the International Dimension of Higher Education”, IAU Scientific Publications, Issues in Higher Education (Series).
- Delanty, G., 2001. *Challenging Knowledge. The University in the Knowledge Society*, SRHE & Open University Press, London.
- Department for Education and Skills, 2007. *Bologna Process. Excellence through Engagement*, Department for Education and Skills Publications, Nottingham. <http://www.dfes.gov.uk/bologna/uploads/documents/BOLPROExcellenceThroughEngagment.pdf>
- Department for Education and Skills, 2003. *The Future of Higher Education*, HMSO, London.
- Derry, T. and Williams, T., 1960. *A short History of Technology*, Oxford.
- Dewey, J., 1997. *Democracy and Education*, Publication: Champaign, Ill. Project Gutenberg.
- Dickson D., 1985. *Εναλλακτική Τεχνολογία*, Κάλβος, Αθήνα, σελ. 256.
- Dryakhlov, N., 1984. *The Scientific and Technological Revolution: Its Role in Today's World*, Moscow, Progress.
- Durbin, P., 1978. *Toward a Social Philosophy of Technology*, Research in Philosophy of Technology, vol. 1, pp. 67-97.

- Education International – Public Services International, *Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου και ο Γύρος της Χιλιετίας. Τι διακυβεύεται για τη Δημόσια Εκπαίδευση;* (μετάφραση: Γετίμης Παναγιώτης, Ζωντήρος Δημήτρης, Γρηγοριάδου Δέσποινα), Πανεπιστήμιο, τεύχος 2/ 2000.
- Ehrlich, T. (Eds.), 2000. *Civic Responsibility and Higher Education*, Phoenix, AZ: The Oryx Press.
- El-Khawas, E., DePietro-Jurand, R., and Holm-Nielsen, L., 1998. *Quality Assurance in Higher Education : Recent Progress - Challenges Ahead*, World Bank.
- Enders, J., 2002. *Higher Education in a Globalising World. International Trends and Mutual Observations*, Kluwer, Dordrecht.
- Enders, J., 2002. *Higher Education, Internationalisation, and the Nation-State: Recent Developments and Challenges to Governance Theory*, Paper for the CHER conference, Vienna.
- Entwistle, N.J., Percy, K.A. and Nisbet, J.B., 1971. *Educational Objectives and Academic Performance in Higher Education*, University of Lancaster, Department of Educational Research.
- EUA, 2003. *Graz Declaration. Forward from Berlin: the Role of Universities*, Brussels.
- European Commission, 2007a. *From Bergen to London. The Contribution of the Commission to the Bologna Process*, Directorate-General for Education and Culture, Brussels, 7 May 2007.
- European Commission, 2007b. *Towards the European Higher Education Area: Responding to Challenges in a Globalised World*, Conference of European Higher Education Ministers, Contribution of the European Commission, London, 17/18 May 2007.
- European Commission, 2006. *The Extent and Impact of Higher Education Governance Reform Across EUROPE*, Center for Higher Education Policy Studies (CHEPS), The Netherlands. http://ec.europa.eu/education/doc/reports/index_en.html
- European Commission, 2004. *The role of Universities in the Europe of Knowledge*, Outcome of the Stakeholders' Consultation, Brussels 04 April 2004, C1/(03) D/ 568721. <http://docs.glotta.ntua.gr/International/Europe/consultationfulltext.pdf>.
- European Commission, 2003a. *Investing Efficiently in Education and Training: an Imperative for Europe*. Brussels. COM (2002)779.
- European Commission, 2003b. *The Role of Universities in the Europe of Knowledge*.
- European Commission, 2002a. *Towards a European Research Area. Science, Technology and Innovation*, Key Figures 2002. Brussels. Brussels. COM (2003)58.
- European Commission, 2002b. *Education and Training in Europe: Diverse Systems, Shared Goals for 2010*, Luxembourg: Office for Official Publications of European Communities.
- European Commission, 2002c. *More Research for Europe. Towards 3% of GDP*. Brussels, COM (2002)499.
- European Commission, 2002d. *The Lisbon Strategy – Making Change Happen*. Brussels, COM (2002)14.
- European Commission, 2001a. *A Mobility Strategy for the European Research Area*. Brussels, COM (2001)331.
- European Commission, 2001b. *The International Dimension of the European Research Area*, Brussels. COM (2001)346.
- European Commission, 2000a. *Strategy for a Real Research Policy in Europe*. Brussels. IP/00/52.
- European Commission, 2000b. *Making a Reality of the European Research Area: Guidelines for EU Research Activities*, Brussels. COM (2000)612.
- European Commission, 2000c, *Towards a European Research Area*, Brussels. COM (2000)6.

- Ferre, F. (Ed.), 1983. *Research in Philosophy and Technology*, Greenwich, Conn., Jai Press.
- Fichte, J.G., 1988. *The Purpose of Higher Education*, Trans. by Jorn K. Bramann. Mt. Savage, Nightsun Books..
- Forbes R.J. and Dijksterhuis E.J., 1963. *A history of science and technology*, Pelican, London.
- Forest J. and Altbach P., 2007. *International Handbook of Higher Education, Part One: Global Themes and Contemporary Challenges*, Springer.
- Fox, M.F., 1992. *Research, Teaching, and Publication Productivity: Mutuality Versus Competition in Academia*, *Sociology of Education* 65, pp. 293–305.
- Gibbons, M., 1998. *Higher Education Relevance in the 21st century*, World Bank.
- González, J., and Wagenaar, R. (Eds.), 2003. *Tuning Educational Structures in Europe. Final report. Phase one*. Universidad de Deusto, Deusto.
- Gornitzka, E., Kogan, M. and Amaral, A., 2005. *Reform and Change in Higher Education*, Springer.
- Hattie, J., and Marsh, H.W., 1996. *The Relationship between Research and Teaching: A Metaanalysis*. *Review of Educational Research* 66, pp. 507–542.
- Haug, G. 1999. *Main Trends and Issues in Higher Education Structures in Europe, Trends in Learning Structures in Higher Education 1*, Confederation of European Union Rectors' Conferences, Association of European Universities (CRE), European Commission.
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., and Perraton, J. 1999. *Global Transformations: Politics, Economics, and Culture*, Polity Press, Cambridge.
- Hellenic Ministry of National, Education and Religious Affairs, 2007. *National Report – Hellas 2005 – 2007*, δημοσιεύτηκε στο δικτυακό τόπο www.alfavita.gr 08/05/07.
- Henkel, M., *Academic Identities and Policy Change in Higher Education*, UK: Athenaeum Press, 2000.
- Henry, M. and Bob L., Fazal R. and Taylor, S., 2001 *The OECD, Globalisation and Education Policy*, Pergamon, Amsterdam.
- Higher Education Funding Council for England, 2000. *Interaction between Teaching and other Academic Activity: Report to the KEFCE as part of the Fundamental Review of Research Policy and Funding*. Bristol, HEFCE.
- Hofman, R.H., Hofman, W.H.A., Gray, J.M., and Daly, P., 2004. *Institutional Context of Education Systems in Europe. A Cross-Country Comparison on Quality and Equity*, Kluwer Academic Publishers, New York.
- Holm-Nielsen, L., 2001. *Challenges for Higher Education Systems*, World Bank.
- Hörner, W., Döbert, H., Von Kopp, B. and Mitter, W., 2007. *The Education Systems of Europe*, Netherlands, Springer.
- Huisman, J., Maassen, P. and Neave, G. (eds.), 2001. *Higher Education and the State. The International Dimension of Higher Education*, Pergamon Press, Amsterdam.
- ICAP, *Τριτοβάθμια Ιδιωτική Εκπαίδευση, Κλαδική Μελέτη*, Αθήνα, 2005. <http://www.ntua.gr/posdep/concrete/2005-ICAP-TertiaryEduGreece.pdf>
- Ihde D., 2004. *Φιλοσοφία της Τεχνολογίας*, Εκδ. «Κάτοπτρο», Αθήνα.
- Jacobs, B. and van der Ploeg, F., 2005. *Guide to Reform of Higher Education: A European Perspective*, CEPR Discussion Paper 5327.
- Jaspers, K., 1959. *The Idea of the University*, Trans. by H.A.T. Reiche and H.F. Vanderschmidt, Beacon Press, Boston.
- Jenkins, E., 2002. *Research in Science Education in Europe: Retrospect and Prospect*, *Research in Science Education - Past, Present, and Future*, Springer.

- Johnstone, D.B., 2003. *Cost Sharing in Higher Education: Tuition, Financial Assistance, and Accessibility in Comparative Perspective*, International Comparative Higher Education Finance and Accessibility Project, SUNY-Buffalo.
- Johnstone, D.B., 1998. *The Financing and Management of Higher Education: A Status Report on Worldwide Reforms*, Report for the UNESCO World Conference on Higher Education, Paris.
- Johnstone, D.B., Arora, A. Experton, W., 1998. *The Financing and Management of Higher Education: a Status Report on Worldwide Reforms*, World Bank.
- Joint Declaration of the European Ministers, 1999. *The European Higher Education Area: of Education*, Convened in Bologna on 19 June 1999.
- Kameoka, Y., 1996. *The Internationalization of Higher Education*, The OECD Observer 202. October/November, pp. 34–36.
- Kezar A.J., Chambers T.C. and Burkhardt J.C., 2005. *Higher Education for the Public Good*, Jossey Bass, San Francisco.
- Knudsen, I., Haug, G. and Kirstein, J. 1999. *Trends in Learning Structures in Higher Education (Trends I)*. The Confederation of European Union Rectors' Conferences and the Association of European Universities.
- Kwiek, M. (Ed.), 2003a. *The University, Globalization, Central Europe*, Peter Lang, Frankfurt.
- Kwiek, M., 2003b. *Academe in Transition: Transformations in the Polish Academic Profession, Higher Education*, The International Journal of Higher Education and Educational Planning, Vo. 45, No. 4.
- Kwiek, M., 2003c. *The Emergent European Educational Policies Under Scrutiny. The Bologna Process from a Central European Perspective*, Poznan. http://www.ntua.gr/posdep/concrete/2003_KwiekBologna_Poznan.pdf
- Kwiek, M., 2001a. *Globalization and Higher Education*, Higher Education in Europe, Vol. Xxviii, No. 1.
- Kwiek, M., 2001b. *Philosophical and Cultural Dimensions of Current Transformations of the Institution of the University Higher Education in Europe*, Vol. Xxviii, No. 3.
- Kwiek, M., 2000a. *Gone with the Modern Wind? The National Identity, Democracy, and the University in the Global Age*, In: Von der Emanzipation zum Intergration. Z. Drozdowicz, K. Glass and J. Skaloud (Hg.), Österreichische Gesellschaft für Mitteleuropäische Studien/Humaniora, Vienna.
- Kwiek, M., 2000b. *The Nation-State, Globalization, and the Modern Institution of the University*. Theoria. A Journal of Social and Political Studies, Vol. 96.
- Levy, D.C., 2002. *Unplanned Development: Perspectives on Private Higher Education's Emergent Roles*, Available from "PROPHE: Program of Research on Private Higher Education" website.
- Lisbon Council, 2000. *Presidency Conclusions*. Lisbon European Council 23 and 24 March 2000.
- Lohmann, I., 2002. *Commercialism in Education – Historical Perspectives, Global Dimensions & European Educational Research Fields of Interest*, European Educational Research Journal. No. 4.
- Magna Charta, 1988. *The Magna Charta Universitatum*, Bologna.
- Maroudas, L. and Kyriakidou, O., 2005. *Managerialism in and Around European Universities: An Organizational Analysis*. Proceedings Volume, CD-ROM ed., International Conference “Managing Global Trends and Challenges in a Turbulent Economy”, Department of Business Administration, University of the Aegean, Chios, 13-15 October.
- Marples, R., 2003. *Οι Σκοποί της Εκπαίδευσης*, Παναγιώτα Σ. Χατζήπαντελή (Επιμ.-Μεταφ.), Εκδόσεις Μεταίχμιο.

- Mayor, F., 1998. *Foreword. Higher Education in the Twenty-first Century. Vision and Action*, UNESCO World Conference on Higher Education, Paris.
- Merriam, S.B., 1998. *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco.
- Ministere de l'Education Nationale, 1998. *Pour un Modele Europeen D'enseignement Superieur*, Finnish Higher Education and the Bologna Process 227, Paris.
- Ministers in Charge for France, Germany, Italy and the United Kingdom, 1998. *Sorbonne Joint Declaration: Joint Declaration on Harmonisation of the Architecture of the European Higher Education System*, Paris. http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/980525SORBONNE_DECLARATION.PDF
- Ministers Responsible for Higher Education, 2007. *London Communiqué. Towards the European Higher Education Areas: Responding to Challenges in a Globalised World*, Bologna Process, 18 May 2007. <http://www.dfes.gov.uk/bologna/uploads/documents/LC18May07.pdf>
- Morin, Ed., 2001. *Οι Εφτά Γνώσεις Κλειδιά για την Παιδεία του Μέλλοντος*, μετάφραση Θεόδωρος Τσαπακίδης, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα.
- Morrow, R.A. and Carlos A.T., 2000. *The State, Globalization, and Educational Policy*, In: Burbules, N. and Torres, C. Eds., *Globalization and Education. Critical Perspectives*, Routledge, New York.
- National Unions of Students in Europe (ESIB), 2007. *Berlin Declaration*, 18 March 2007. http://www.ntua.gr/posdep/BOLOGNA/docs/2007-03-19_ESIB_Berlin_Declaration.pdf
- National Unions of Students in Europe (ESIB), 2005. *The Black Book of the Bologna Process*. <http://www.ntua.gr/posdep/BOLOGNA/docs/blackbook.pdf>
- Neave, G., 2001a. *Anything Goes: Or How the Accommodation of Europe's Universities to European Integration Integrates – an Inspiring Number of Contradictions*, Paper delivered at EAIR Forum, Porto.
- Neave, G., 2001b. *The European Dimension in Higher Education: An Excursion into the Modern Use of Historical Analogues*, in Huisman, Maassen, and Neave, (Eds.), “Higher Education and the Nation State”, *The International Dimension of Higher Education*.
- Newman, F., 2000a. *Interesting Times: The End of the Status Quo and the Rise of Market in Higher Education*, 2001, www.futuresproject.org
- Newman, F., 2000b. *Saving Higher Education's Soul*. www.futuresproject.org
- OECD, 2007. *Education at a Glance 2007: OECD Indicators*, Organization for Economic Cooperation and Development, France, Paris.
- OECD, 2005. *Education at a Glance*, OECD, Paris.
- OECD, 2002. *Education Policy Analysis*, Paris.
- Ollicainen, A., 1999. *The Single Market for Education and National Educational Policy*, Research Unit for the Sociology of Education, Turku.
- Ortega y Gasset, J., 2006. *Η Αποστολή του Πανεπιστημίου*, Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Pacey, A., 1983. *The Culture of Technology*, London.
- Papadopoulos, G.S., 1994. *Education 1960–1990: The OECD Perspective*, OECD, Paris.
- Peter, V., 2000. *The European Research Area. A New Vision for Europe's Future*. Paper presented at the 4th International Conference on Technology Policy and Innovation, 28-31/08/2000, Curitiba, Brazil.
- Peterson, M.W., and Spencer, M.G., 200. *Understanding Academic Culture and Climate*, In Brown, M.C. (Ed.), “Organization and Governance in Higher Education” (5th ed.), ASHE Reader Series, Pearson Custom Publishing, Boston.

- Piaget, J., 1979. *Το Μέλλον της Εκπαίδευσης*, επιμ. Μ. Μητσού – Παππά, μτφ. Α. Κάντας, Εκδόσεις Υποδομή, Αθήνα.
- Prior, J., 2003. *Εκπαίδευση και Ανάπτυξη*, μτφ. Ν. Σαρρής, Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα.
- Psacharopoulos, G., 2003. *Greek Education: A Contemporary Tragedy [Elliniki Paideia: Mia Siyhroni Tragodia]*, Sideris, Athens.
- Reichert, S. and Christian, T., 2003. *Trends in Learning Structures in European Higher Education III*, European University Association.
- Renault, A., 2002. *Οι Επαναστάσεις των Πανεπιστημίων*, Εκδόσεις Gutenberg.
- Rothblatt, S., 1989. *The Idea of the Idea of a University and Its Antithesis*, In: *Conversazione*. Bundoora: La Trobe University.
- Rothblatt, S., 1997. *The Modern University and Its Discontents*, Cambridge University Press.
- Ryba, R. 1992. *Toward a European Dimension in Education: Intention and Reality in European Community Policy and Practice*, *Comparative Education Review* Vol. 36, No.1.
- Sadlak, J., 2000. *Globalization Versus the Universal Role of the University*, *Higher Education in Europe*, Vol. XXV, No. 2.
- Saint, W., 2006. *Innovation Funds for Higher Education: A Users' Guide for World Bank Funded Projects*, World Bank.
- Salamanca Convention, 2001. *Message form the Salamanca Convention of European Higher Education Institutions*, Shaping the European Higher Education Area.
- Salmi, J., and Hauptman, M., 2006. *Innovations in Tertiary Education Financing: A Comparative Evaluation of Allocation Mechanisms*, World Bank.
- Schomburg, H. and Teichler, U., 2006. *Higher Education and Graduate Employment in Europe*, *Higher Education Dynamics*, Springer, Netherlands.
- Schultz, Th., 1973. *Η Οικονομική Αξία της Εκπαιδύσεως*, Αθήνα, Παπαζήση.
- Schwarz, S. and Westerheijden, D., 2007. *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area*, Springer.
- Scott, P., 2000. *Globalization in Higher Education: Challenges for the 21st Century*, *Journal of Studies in International Education* Vol. 4, pp. 3–10.
- Smart, C.J., 2006. *Higher Education: Handbook of Theory and Research*, Volume XXI, Springer.
- Smart, C.J., 2005. *Higher Education: Handbook of Theory and Research*, Vol. XX, Springer.
- Stirner, M., 2000. *Οι Λανθασμένες Αρχές της Παιδείας μας*, μετάφραση Άντα Γαρμπή, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα.
- Task Force on Higher Education and Society, 2000. *Higher Education in Developing Countries: Peril or Promise*, World Bank, Washington.
- The Novi Sad Initiative, 2005. *Addressing Questions of Governance in Creating the European Higher Education Area*, The University of the 21st Century, 28-30 October 2005. http://www.ntua.gr/posdep/BOLOGNA/NS_Initiative_Final_Document.pdf
- Therianos, K., 2000. *Education and Economy: Theoretical Perspectives and Policies*. A paper presented at the Seminar Education and National Development 2-3 March 2000, Department of Educational Studies, University of York, U.K.
- Tierney, W.G., 1988. *Organizational Culture in Higher Education*, *Journal of Higher Education*, Vol. 59, No. 1, pp. 2–21.
- Tomusk, V., 2002. *The Rise of the Transnational Capitalist Class and World Bank 'Aid' for Higher Education*, *International Studies in Sociology of Education*, Vol. 12, No. 3.

- UNESCO, 2005. *Education for All Global Monitoring Report 2005 - The Quality Imperative*, UNESCO, Paris.
- UNESCO, 2000a. *Ten Years After and Looking Ahead: A Review of the Transformations of Higher Education in Central and Eastern Europe*, UNESCO-CEPES, Bucharest.
- UNESCO, 2000b. *World Education Forum Final Report*, Dakar, Senegal, 26–28 April, 2000.
- UNESCO, 1998. *World Declaration on Higher Education for the Twenty-first Century: Vision and Action*, adopted by the World Conference on Higher Education, Paris.
- Välilmaa, J. and Hoffman, D., 2008. *Knowledge Society Discourse and Higher Education*, Published online: 18 April 2008 <http://www.springerlink.com/content/y205162t45128281/>
- Van Damme, D., 2003. *Convergence in European Higher Education: Confronting or Anticipating the Global Higher Education Market?* (typescript).
- Van der Wende, M., 2003. *Bologna Is Not the Only City That Matters in European Higher Education Policy*, International Higher Education. No. 32.
- Van der Wende, M., 2002. *Higher Education Globally. Towards New Frameworks for Research and Policy*, In The CHEPS Inaugurals 2002, Enschede.
- Van der Wende, M., 2000. *The Bologna Declaration: Enhancing the Transparency and Competitiveness of European Higher Education*, Higher Education in Europe, Vol. 25, No. 3, pp. 305–310.
- Venables, P., 1970. *Conflicting Patterns and Purposes in Higher Education*, Universities Quarterly, Vol. 24, pp. 375-341.
- Vogel, M., 2006. *Diversity and Comparability—Towards a Common European Higher Education Area*, Published online: 16 November 2006, Springer-Verlag.
- Voldemar T., 2007. *Creating the European Area of Higher Education*, Voices from the Periphery, Springer.
- Warde, I., 2001. *Η Αγορά Απομυζά το Αμερικανικό Πανεπιστήμιο*, Ελευθεροτυπία, ένθετο “Le Monde diplomatique”, 6 Μαΐου 2001.
- Weiler, H.W., 2000. *States, Markets, and University Funding: New Paradigms for the Reform of Higher Education in Europe*, Compare, Vol. 30, No. 3.
- Windolf, P., 1992. *Cycles of Expansion in Higher Education 1870 – 1985: An International Comparison*, Higher Education, Vol. 23, No. 1.
- Worg Commission on Environment and Development, 1987. *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford.
- World Bank, 2002. *Constructing Knowledge Societies: New Challenges for Tertiary Education*, Washington.
- World Bank, 1999. *Education Sector Strategy*, Washington.
- World Bank, 1994. *Higher Education: The Lessons of Experience*, The World Bank, Washington.
- World Economic Forum, 2006. *The Lisbon Review 2006. Measuring Europe’s Progress in Reform*, Switzerland. http://www.ntua.gr/posdep/concrete/Lisbon-Report_2006.pdf
- Zgaga, P., 2003. *Bologna Process Between Prague and Berlin*, Report to the Ministers of Education of the Signatory Countries.
- Αδάμου, Μ., 2002. *Το Εκπαιδευτικό Σύστημα στην Υπηρεσία του Εθνικού Κράτους: Η Ελληνική Περίπτωση 1950-1976*, Εκδόσεις Παπαζήσης.
- Αλαβάνος, Γ., 2005. *Δωρεάν Παιδεία για Όλους*, δημοσιεύθηκε στην Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 17/04/2005 και στο δικτυακό τόπο <http://www.alfavita.gr/>
- Αλεξίου, Θ., 2002. *Εργασία, Εκπαίδευση και Κοινωνικές Τάξεις*, Αθήνα, Παπαζήσης.

- Αναγνώστου, Χρ., 1991. *Ζητήματα Επιστημονική Έρευνας στη Σύγχρονη Ελλάδα*, σε Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, "Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα Σήμερα", Αθήνα.
- Αναστόπουλου Α., 1998. *ΕΠΕΑΕΚ, Τα Ελληνικά Πανεπιστήμια στην Εποχή των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων*, Ο Πολίτης, τ. 51.
- Απέκης, Λ., 2005α. *Η Πολιτική της Απορύθμισης και του Εκφυλισμού του Πανεπιστημίου Συνεχίζεται και με Νέους Θεσμούς*, Συνέντευξη του Προέδρου της ΠΟΣΔΕΠ Λάζαρου Απέκη, στο ένθετο της Αυγής «Παιδεία και Κοινωνία», Οκτώβριος 2005 και στο δικτυακό τόπο <http://www.alfavita.gr/tritobatmia/tritob38.htm> .
- Απέκης Λ., 2005.β *Για την Υπεράσπιση του Δημόσιου Πανεπιστημίου*, Ουτοπία, τ. 67, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2005, σ. 7-10.
- Απέκης, Λ., 2004. *Το Νομοσχέδιο για την «Αξιολόγηση» των Πανεπιστημίων: Νέα Επίθεση του Νεοφιλελευθερισμού στο Πανεπιστήμιο*, Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, τ. 67.
- Απέκης, Λ., 2003. *Η Εκβιαστική Απορύθμιση του Ελληνικού Πανεπιστημίου*, Η Αυγή 28/02/2003.
- Απέκης, Λ., 2001α. *Περιθωριοποίηση του Εκπαιδευτικού και Ερευνητικού Συστήματος της Χώρας*, Η Αυγή 25/05/2001.
- Απέκης, Λ., 2001β. *Πανεπιστήμιο: Η πολιτική της Απορύθμισης*, Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού Νίκος Πουλαντζάς, Αθήνα.
- Απέκης, Λ., 1999. *Το Γ' ΚΠΣ ως Μέσο Αποδόμησης του Πανεπιστημίου*, Ο Πολίτης, τ.70.
- Ασημακόπουλος, Μ. και Τσιαντούλας, Α., 2000. *Η Μαζική Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στη Νέα Εποχή*, σε Μπασάντης (επιμ.), "Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα", Αθήνα, Παπαζήσης, 2000.
- Ασπράγκαθος, Ν., 2005. *Η Αναδιάρθρωση της Τριτοβάθμιας για την Αναπαραγωγή της Εργατικής Δύναμης*, δημοσιεύθηκε στα «Θέματα Παιδείας», Αθήνα 2005 και στο δικτυακό τόπο www.alfavita.gr .
- Ασπράγκαθος, Ν., 2002. *Η Παγκόσμια Νέα Τάξη στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και η Αξιολόγηση*, Θέματα Παιδείας, τευχ. 9.
- Βελισσαρίου Σ., 2005. *Λευκή Βίβλος: Ένα «Κλασσικό» κείμενο*, δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα Η Αυγή, 10/3/2005 και στο δικτυακό τόπο <http://www.alfavita.gr> .
- Βελισσαρίου Σ., 2001. *Η Ανώτατη Εκπαίδευση ως Προϊόν: Η διακήρυξη της Πράγας*, Η Αυγή, 10/6/2001.
- Βώρος, Φ., 1997. *Φιλοσοφία της Εκπαίδευσης*, Εκπαιδευτικός Σύνδεσμος, Αθήνα.
- ΓΓΕΤ, 2000. *Στατιστικά στοιχεία για την έρευνα στην Ελλάδα (1995-1999)*, Ερευνώντας (ενημερωτικό δελτίο ΓΓΕΤ), τ. 5/2000, σσ. 26-31.
- ΓΓΕΤ, *Ιστορική Αναδρομή στην Έρευνα και Τεχνολογία στην Ελλάδα*, στην ιστοσελίδα www.gsrt.gr
- Γετίμης Π. και Ζωντήρος Δ., 2000. *Η Κινητικότητα των Πανεπιστημίων*, Μπασάντης (Επιμ.), «Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο Αιώνα», Παπαζήσης, Αθήνα.
- Γεωργακόπουλος Θ., 1991. *Προβλήματα Χρηματοδότησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα*, σε Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, "Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα Σήμερα", Αθήνα.
- Γεωργαντάς Η., 2000. *Θεσμικές Μεταλλάξεις στο καθεστώς Δημόσιας Χρηματοδότησης του Πανεπιστημιακού Έργου. Όρια, τύποι και Περιεχόμενα της Πολιτικής*, Πανεπιστήμιο, τ. 1.
- Γούλας, Β., 2003. *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση*, Ρωγμές εν τάξει, τ. 13.
- Γρόλλιος, Γ., 2004. *Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Εκπαίδευση*, Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, τ. 68-69.
- Γρόλλιος, Γ., 1999. *Ιδεολογία, Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πολιτική*, Gutenberg, Αθήνα.

- Δαμασκηνός, Δ., 2005. *Δια βίου αμάθεια ... για δια βίου εκμετάλλευση*, δημοσιεύθηκε στο Λαϊκό Δρόμο 22/10/2005 και στο δικτυακό τόπο www.alfavita.gr 25/03/06.
- Δεδουσόπουλος Λ., 1994. *Εξειδίκευση, Διεπιστημονικότητα και Επαγγελματισμός των Πανεπιστημιακών Σπουδών*, Πολίτης τ. 127/1994.
- Διαμαντής, Κ., 2007. *Εκπαιδευτικό Κίνημα και Αλλαγές στην Εκπαίδευση* δημοσιεύτηκε στο δικτυακό τόπο www.alfavita.gr.
- Δοδοντσάκης, Γ.Σ., 2001. *Κοινή Πορεία στην Εκπαίδευση. Μια άλλη Στρατηγική. Θεωρητική Ανάλυση και Εμπειρική Διερεύνηση*, Εκδόσεις Δαρδανός Χρήστος Ε., Αθήνα.
- Δρεττάκης Μ., 2007. *Ουραγός η Ελλάδα στις Δαπάνες για τα Πανεπιστήμια*, Ελευθεροτυπία, 05/03/2007.
- Ε.Μ.Π., 2001. *Θέση του Ε.Μ.Π. επί της Πρότασης Διαλόγου του ΥΠ.Ε.Π.Θ. για τη Θεσμοθέτηση του Εθνικού Συστήματος Αξιολόγησης της Ποιότητας της Ανώτατης Εκπαίδευσης*.
- Ε.Μ.Π. - Γραφείο Διαμεσολάβησης, 1999. *Η Συμβολή του Πολυτεχνείου στην Ανάπτυξη της Χώρας. Έργα Έρευνας, Ανάπτυξης και Παροχής Υπηρεσιών 1990-1996*, Ε.Μ.Π., Αθήνα.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2005α. *Περισσότερη έρευνα και καινοτομία – επενδύσεις για την ανάπτυξη και την απασχόληση: Μια κοινή προσέγγιση, Εφαρμογή του Κοινοτικού Προγράμματος της Λισσαβόνας*, Βρυξέλλες 12.10.2005, COM(2005) 488 τελικό. http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/comm_pdf_com_2005_0488_f_el_acte.pdf
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006. *Επίτευξη της Ατζέντας Εκσυγχρονισμού για τα Πανεπιστήμια: Εκπαίδευση, Έρευνα και Καινοτομία*, Βρυξέλλες 10.05.06, COM(2006) 208 τελικό. http://docs.glotta.ntua.gr/International/Europe/com2006_0208el01.doc
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2005β. *Κοινές Δράσεις για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση: Το Κοινοτικό Πρόγραμμα της Λισσαβόνας*, Βρυξέλλες 20.07.05, COM(2005) 330 τελικό. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/com/2002/com2002_0629el01.pdf
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2005γ. *Κινητοποίηση του Πνευματικού Δυναμικού της Ευρώπης: Ενδυνάμωση των Πανεπιστημίων ώστε να Εξασφαλιστεί η Πλήρης Συμβολή τους στη Στρατηγική της Λισσαβόνας*, Βρυξέλλες 20.04.05, COM(2005) 152 τελικό. http://docs.glotta.ntua.gr/International/Europe/comuniv2005_el.pdf
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2005δ. *Εκσυγχρονισμός της Εκπαίδευσης και της Κατάρτισης: μια Συμβολή Ζωτικής Σημασίας στην Ευημερία και στην Κοινωνική Συνοχή στην Ευρώπη. Σχέδιο κοινής Έκθεσης Προόδου του Συμβουλίου και της Επιτροπής για το 2006 Σχετικά με την Εφαρμογή του Προγράμματος Εργασίας «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010»*, Βρυξέλλες 30.11.05, COM(2005) 549 τελικό/2. http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progressreport06_el.pdf
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2004α. *Πρόταση σύστασης του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για Περαιτέρω Ευρωπαϊκή Συνεργασία με Σκοπό τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*, Βρυξέλλες 12.10.04, COM(2004) 642 τελικό. http://docs.glotta.ntua.gr/International/Europe/com2004_0620el01.doc
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2004β. *Η Επιστήμη και η Τεχνολογία, Κλειδιά του Μέλλοντος της Ευρώπης – Κατευθυντήριες Γραμμές της Πολιτικής της Ένωσης υπέρ της Έρευνας*, Βρυξέλλες 11.03.2003, COM(2004) 353 τελικό. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/com/2004/com2004_0353el01.pdf
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2003α. *Πολιτική για την Καινοτομία: Επικαιροποίηση της Προσέγγισης της Ένωσης με βάση τη Στρατηγική της Λισσαβόνας*, Βρυξέλλες 11.03.2003,

- COM(2003) 112 τελικό.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0112:FIN:EL:DOC>
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2003β. *Αποδοτικές Επενδύσεις στην Εκπαίδευση και την Κατάρτιση: Επιτακτική Ανάγκη για την Ευρώπη*, Βρυξέλλες 10.01.03, COM(2002) 779 τελικό.
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/com/2002/com2002_0779el01.pdf
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2003γ. «*Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010*», *Επείγουσα Ανάγκη Μεταρρυθμίσεων για να Επιτύχει η Στρατηγική της Λισσαβόνας*, Βρυξέλλες 11.11.03, COM(2003) 685 τελικό.
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/com/2003/com2003_0685el01.pdf
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2002α. *Περισσότερη Έρευνα για την Ευρώπη. Στόχος του 3% του Α.Εγχ.Π.*, Βρυξέλλες 11.09.2002, COM(2002) 499 τελικό.
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/com/2002/com2002_0499el01.pdf
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2002β. *Ευρωπαϊκά Κριτήρια Αναφοράς για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση: Εξελίξεις μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας*, Βρυξέλλες 20.11.02, COM(2002) 629 τελικό.
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/com/2002/com2002_0629el01.pdf
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001α. *Οι Συγκεκριμένοι Στόχοι των Εκπαιδευτικών Συστημάτων*, Βρυξέλλες (31/1/2001) – COM (2001) 59 Final
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001β. *Οι Συγκεκριμένοι Μελλοντικοί Στόχοι των Εκπαιδευτικών Συστημάτων*, Βρυξέλλες 30.01.01, COM(2002) 59 τελικό.
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/com/2002/com2002_0629el01.pdf
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000α. *Δημιουργία του «Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας». Κατευθυντήριες Γραμμές των Δράσεων της Ένωσης στον Τομέα της Έρευνας (2002-2006)*, Βρυξέλλες, COM (2000) 612.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000β. *Για ένα Ευρωπαϊκό Χώρο στον Τομέα της Έρευνας*, Βρυξέλλες 18.01.2000, COM(2000) 6 τελικό.
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/com/2000/com2000_0006el01.pdf
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1989. *Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Μεσοπρόθεσμες Κατευθύνσεις 1989-1992*, Βρυξέλλες KOM (89) 236 τελικό.
- Ευρωπαϊκή Ένωση, 2007. *Διαδικασία της Μπολόνιας: Σύγκλιση των Συστημάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης*, Σύνοψη της Νομοθεσίας. <http://europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c11088.htm>
- Ευρωπαϊκή Ένωση, 2006α. *Εκσυγχρονισμός της Εκπαίδευσης και της Κατάρτισης: μια Ουσιαστική Συμβολή στην Ευημερία και την Κοινωνική Συνοχή στην Ευρώπη*, Κοινή ενδιάμεση έκθεση του Συμβουλίου και της Επιτροπής για το 2006 σχετικά με την πρόοδο στο πλαίσιο του προγράμματος εργασίας «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010», Επίσημη εφημερίδα C 79 της 01.04.2006. <http://europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c11091.htm>
- Ευρωπαϊκή Ένωση, 2006β. *Απόφαση αριθ. 1639/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 2006, Σχετικά με τη Θέσπιση Προγράμματος-Πλαισίου για την Ανταγωνιστικότητα και την Καινοτομία (2007-2013)*, ΕΕ L 310 της 9.11.2006, σ. 15 έως 40 http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/oj/2006/l_310/l_31020061109el00150040.pdf
- Ευρωπαϊκή Ένωση, 2005. *Έκτακτο Συμβούλιο της Λισσαβόνας (Μάρτιος 2000): Προς την Ευρώπη της Καινοτομίας και της Γνώσης*, Σύνοψη της Νομοθεσίας. <http://europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c10241.htm>
- Ευρωπαϊκή Ένωση, 2003. *Η Ευρώπη είναι Δική σας. Να Ζείτε, να Μαθαίνετε και να Εργάζεστε σε όλες τις Χώρες της ΕΕ*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο. <http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/38/el.pdf>

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2006. *Για να Δημιουργήσουμε μια Καινοτόμο Ευρώπη. Περίληψη*, Έκθεση της ομάδας ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων για την E&A και την καινοτομία που ορίστηκε μετά τη σύνοδο κορυφής του Hampton Court. http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/2006_aho_group_report_el.pdf
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995. *Λευκή Βίβλος για τη Διδασκαλία και τη Μάθηση: Προς την Κοινωνία της Μάθησης* (White Paper on "Teaching and Learning": Towards the learning society), Έκδοση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο.
- Θεοτοκάς, Ν., 2005. *Η Εμπορευματοποίηση της Γνώσης*, δημοσιεύθηκε στην Αυγή, 19/5/2005, στο δικτυακό τόπο <http://www.alfavita.gr/tritobatmia/tritob26.htm>
- Θεοτοκάς Ν., 2004. *Από τη Δημόσια Δωρεάν Παιδεία στην Αγορά Υπηρεσιών Εκπαίδευσης: Η "Αξιολόγηση" ως Πιστοποίηση Προϊόντων*, Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, τ. 67.
- Θεοτοκάς, Ν., 2003α. *Ο Ευρωπαϊκός Νεοφιλελευθερισμός Εκποιεί το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο*, Η Αυγή, 28 Σεπτεμβρίου 2003.
- Θεοτοκάς, Ν., 2002. *Ποιος Διαλύει τα ΑΕΙ;*, Ο Πολίτης, 6 Σεπτεμβρίου 2002.
- Θεοτοκάς, Ν., 2001α. *Το Νεοφιλελεύθερο Πρόταγμα της Μπολόνια*, Ο Πολίτης, τ. 95.
- Θεοτοκάς, Ν., 2001β. *Η Ηγεμονία του Νεοφιλελευθερισμού στην Ευρωπαϊκή Ανώτατη Εκπαίδευση*, Η Αυγή 14/12/2001.
- Θεοτοκάς, Ν., 2000. *Η Προϊούσα Υπονόμευση του Δημόσιου Πανεπιστημίου*, Πανεπιστήμιο, τ.1.
- Ίδρυμα Καράγιωργα, 1991. *Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα Σήμερα*, Ίδρυμα Καράγιωργα, Αθήνα.
- Καββαδίας, Γ., 2004. *Παγκοσμιοποίηση και Εκπαίδευση: Πολιτικές Εκπαίδευσης και Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί*, Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, τ. 68-69.
- Καζάκος, Π., 2006. *Η Ελληνική Ανώτατη Παιδεία στην Ευρώπη: Ποσοτικές Συγκρίσεις*. Στο Γ. Δονάτος, Α. Γιαννίτσης, Π. Καζάκος, Α. Μπρεδήμας (Επιμ.), *Μεταρρύθμιση στην Ανώτατη Εκπαίδευση*. Εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 15-29.
- Καζαμιάς, Α., 2003. *Παγκοσμιοποίηση και Παιδεία στη Νέα Κοσμοπολη: Ύβρις ή Ευλογία; Προβληματισμοί για την Ελλάδα*, Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση, τ. 1, Πατάκης.
- Καλομοίρης, Γ. και Κοτσιφάκης, Θ., 2001. *Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση: Σκληρή Πραγματικότητα και Προτάσεις Διεξόδου*, Σύγχρονη Εκπαίδευση, τ.120, σ.32-42.
- Καμαριανός, Ι.Χ., 2002. *Εξουσία, ΜΜΕ και Εκπαίδευση*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Κάρμας, Κ., 1995. *Η Ελληνική Εκπαίδευση στον Ορίζοντα του 2000*, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα.
- Κάτσικας, Χ., Παπάζογλου, Β. και Τσακλόγλου, Π., 2008. *Που Πηγαίνει το Δημόσιο Πανεπιστήμιο. Η Διασφάλιση της Ποιότητας*, δημοσιεύθηκε στο ΒΗΜΑ, 04/05/2008 και στο δικτυακό τόπο <http://www.alfavita.gr/typos/typos854c.php>
- Κάτσικας, Χ. και Θεριανός, Κ., 2007. *Τα Πανεπιστήμια Φλέγονται*, Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 456.
- Κάτσικας, Χ. και Θεριανός, Κ., 2006. *Η Εκπαίδευση της Αμάθειας*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Κάτσικας, Χ., 2005. *Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης και Καπιταλιστική Αναδιάρθρωση- Η Μετάλλαξη του Πανεπιστημίου*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Κάτσικας, Χ., 2003α. *Τι Αλλαγές Συντελούνται ήδη στην Ελληνική Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*, Η Καθημερινή, 2 Μαρτίου 2003.
- Κάτσικας, Χ., 2003β. *Η Αναδιάρθρωση του Ελληνικού Πανεπιστημίου: Το Χρίσμα της Αγοράς*, Ουτοπία, τ. 55.
- Κάτσικας, Χ., 2003γ. *Βήμα – Βήμα από τη Μπολόνια στην Πράγα*, Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, τ. 58.

- Κάτσικας, Χ. και Σωτήρης, Π., 2003. *Η Αναδιάρθρωση του Ελληνικού Πανεπιστημίου. Από την Μπολόνια στην Πράγα και στο Βερολίνο*, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα.
- Κάτσικας, Χ., 2001. *Από τη Μπολόνια στην Πράγα. Το Οργουελιανό Όραμα της Αγοράς για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*, Ουτοπία, τ. 46.
- Κάτσικας, Χ. και Μπαλάσκας, Λ., 2001. *Επιχείρηση Βίαιης Επιβολής των Όρων της Αγοράς στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*, Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, τ. 57.
- Κάτσικας, Χ., 2000. *Εκπαίδευση και Εξουσία: Νέες Ρυθμίσεις για την Αξιολόγηση*, στο: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, *Δομές και σχέσεις εξουσίας στη σημερινή Ελλάδα*, 7ο Επιστημονικό Συνέδριο, Αθήνα.
- Κάτσικας, Χ. και Καβαλαριάς, 2000. Γ., *Η Ανισότητα στην Ελληνική Εκπαίδευση – Η Εξέλιξη των Ευκαιριών Πρόσβασης στην Ελληνική Εκπαίδευση (1960-2000)*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Κάτσικας, Χ. και Θεριανός, Κ., *Η Αξιολόγηση στην Εκπαίδευση*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα
- Καψωμένος, Ε., 1991. *Κοινωνικές Διαστάσεις του Θεσμικού Προβλήματος των Α.Ε.Ι.*, στο Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα: «Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα Σήμερα: Οικονομικές, Κοινωνικές και Πολιτικές Διαστάσεις», Αθήνα, σσ. 15-20.
- ΚΕΚ.ΜΟ.ΚΟΠ., 1996. *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική*, (Εισαγωγή, Επιλογή και Επιμέλεια Δ. Τσαούσης), Gutenberg, Αθήνα 1996
- Κέκος, Δ., 1998. *Μπροστά στη Αναδιάρθρωση των Πανεπιστημίων*, Θέσεις τ. 22.
- Κιντής, Α., 1980. *Η Ανώτατη Παιδεία στην Ελλάδα: Ανατομία, Σκέψεις για την Αναδόμησή της*, Gutenberg.
- Κιντής, Α., 2001. *Το Ελληνικό Πανεπιστήμιο στην Προοπτική του 21^{ου} αιώνα*, Εκδόσεις Gutenberg.
- Κλάδης, Δ., 2000. *Η Διακήρυξη της Μπολώνιας και η Πορεία από την Μπολόνια στην Πράγα*, Αθήνα <http://www.ntua.gr/posdep/BOLOGNA/index.htm>
- Κλάδης, Δ., 1998. *Αναγκαιότητα Νέων Στρατηγικών για τα Πανεπιστήμια Μπροστά στον 21ο Αιώνα και στην Κοινωνία της Γνώσης και της Μάθησης*, στο *Προς την Κοινωνία της Μάθησης και της Γνώσης: Εκπαίδευση και Ανάπτυξη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο – Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας – ΚΕΚΜΟΚΟΠ, Ενημερωτική Έκθεση 33, Αθήνα.
- Κλάδης, Δ., 1990. *Η Πρόκληση της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και οι Προοπτικές της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα*, σε Δ.Γ. Τσαούσης (επιμ.), *Η Ευρωπαϊκή Πρόκληση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα.
- Κρεμμυδάς, Β., 1998. «Δράσεις», «Ενέργειες» και η «Επιχειρησιακή» εισβολή του Ιδιωτικού στο Πανεπιστήμιο, Ο Πολίτης, τ.46.
- Κρεμμυδάς, Β., 1991. *Κοινωνία και Παιδεία. Χαρακτηριστικά μιας Πανεπιστημιακής Πολιτικής*, σε Ίδρυμα Καράγιωργα, *Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα σήμερα*, Ίδρυμα Καράγιωργα, Αθήνα.
- Κωτσάκης, Δ., 1991. *Για την Δημόσια Παιδεία*, Επιθ. Κοινων. Ερευνών, 81, σελ. 22-46.
- Λαμπρόπουλος, Χ. και Ψαχαρόπουλος, Γ., 1990. *Κοινωνικό-οικονομικές διαστάσεις τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τάσεις, Προβλήματα και Δυνατές Λύσεις*, Επιθ. Κοινων. Ερευνών, 77, σελ. 172-209.
- Λιοδάκης, Γ., 2004. *Επίμαχα Ζητήματα Παιδείας και Έρευνας και οι Προσανατολισμοί των νέων Κοινωνικών Αγώνων*, Ουτοπία, τ. 61.
- Μανιάτης Γ., 2006. *Πανεπιστήμιο Δημόσιο ή Αγοραίο; Ουτοπία*, τ. 70, Μάιος-Ιούνιος, σ. 7-9.
- Μαρίνης, Σ., 2004. *Εκπαίδευση και Εργασία στα Πλαίσια της Ε.Ε.*, Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, τευχ.68-69.

- Ματθαίου, Δ., 2003α. *Το Πανεπιστήμιο στην Εποχή της Ύστερης Νεωτερικότητας και η Προσπάθεια Χειραγώγησης της Ιδεολογικής και Θεσμικής Μεταλλαγής του*, Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση, τ. 1, Πατάκης.
- Ματθαίου, Δ., 2003β. *Το Πανεπιστήμιο σε Μεταλλαγή, Ο Αναγνωστικός Κώδικας της Νέας Δεξιάς και η Μάχη των Λέξεων στο Κράτος, Κοινωνία, Αγορά και Πολιτικές στην Εκπαίδευση* (Επιμ. Ν.Παπαδάκης), Σαββάλας, Αθήνα.
- Ματθαίου, Δ. (Επιμ.), 2002. *Η Εκπαίδευση Απέναντι στις Προκλήσεις του 21ου αιώνα: Νέες Ορίζουσες και Προοπτικές*, Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα.
- Μαυρουδέας, Σ., 2005. *Οι Τρεις Εποχές του Πανεπιστημίου*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Μαυρουδέας, Σ., 1995. *Πανεπιστήμιο και Καπιταλισμός*, Ουτοπία, τ. 18.
- Μηλιαρονικολάκη, Ε., 2002. *Ανώτατη Εκπαίδευση: Ανατομία ενός Εγκλήματος*, Θέματα Παιδείας, τ. 10-11, σ.27.
- Μηλιός Γ., 1984. *Εκπαίδευση και Εξουσία*, εκδ. Θεωρία, Αθήνα.
- Μούτσιος, Σ., 2001. *Αναδιοργάνωση του Καπιταλισμού και Εκπαιδευτική Πολιτική στο Διεθνή Χώρο και την Ελλάδα*, Πανεπιστήμιο, τ.4, σ. 3-20.
- Μπακουνάκης, Ν., 2006. *Πανεπιστήμιο*, Εκδόσεις Πόλις.
- Μπαλάσκας, Κ., 1997. *Εκπαιδευτική Θεωρία και Πολιτική*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
- Μπαμπινιώτης, Γ., 2007. *Συμφωνία της Μπολόνια. Προς μια Αναγέννηση των ΑΕΙ ή μια Ουτοπία;*, δημοσιεύθηκε στο Βήμα, 02/12/2007.
- Μπαμπινιώτης, Γ., 2001. *Διακήρυξη της Μπολόνια. Για τη Σύγκλιση των Ευρωπαϊκών Συστημάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης*, Κοινωνικές Ανθρωπιστικές Επιστήμες, Αθήνα.
- Μπαρτσιδης, Μ. και Χοντολίδου, Ε., 2002. *Παγκοσμιοποίηση και Εκπαίδευση: Ο μύθος της Αποδυνάμωσης των Εθνικών Κρατών στα Εθνικά Εκπαιδευτικά Συστήματα*, Θέσεις, τ. 80.
- Μπασάντης, Δ. (Επιμ.), 2000α. *Το Πανεπιστήμιο στον 21ο Αιώνα*, Αθήνα, Παπαζήσης, Αθήνα.
- Μπασάντης, Δ., 2000β. *Το νέο Διεθνές Περιβάλλον και το Πανεπιστήμιο*, σε Μπασάντης (επιμ.) «Το Πανεπιστήμιο στον 21ο αιώνα», Αθήνα, Παπαζήσης, Αθήνα.
- Μπιτσάκης, Ε., 2006α. *Επιχειρησιακό Πανεπιστήμιο ή Πανεπιστήμιο Παιδείας και Έρευνας;*, Ουτοπία, τ. 72, σ. 7-10.
- Μπιτσάκης, Ε., 2006β. *Το Μέτωπο της Παιδείας*, Ουτοπία, τ.73, σ. 9-12.
- Μπιτσάκης, Ε., 2001. *Παιδεία: Κοινωνική Λειτουργία και Αντιφάσεις*, στο «Γονίδια του μέλλοντος», Προσκήνιο, σ. 227-244, Αθήνα.
- Μπουζάκης, Σ., 2006. *Η Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση στην Ελλάδα (1836-2005) - 2 τόμοι*, Εκδόσεις Gutenberg.
- Μπουροδήμος, Ε.Λ., 1999. *Παιδεία Ιδανικών*, Εκδόσεις Δελφοί - Παναγοπούλου Μαρία, Αθήνα.
- Μυλόπουλος, Α., 2007. *Αντι-εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση ή Εκπαιδευτική αντι-μεταρρύθμιση;*, δημοσιεύτηκε στο δικτυακό τόπο www.alfavita.gr.
- Νικολαΐδου, Ρ., 2002. *Η Αντιεκπαιδευτική Πολιτική και το Ιδεολόγημα της "Κοινωνίας της Γνώσης"*, Ριζοσπάστης, Κυριακή 7 Ιουλίου 2002.
- Νικολακάκη, Μ., (Επιμ.), 2004. *Παγκοσμιοποίηση, Τεχνολογία και Παιδεία στη Νέα Κοσμόπολη*, Εκδόσεις Ατραπός - Περιβολάκι, Αθήνα.
- Νόμος 2909/2001, "Ρυθμίσεις Θεμάτων Εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και Άλλες Διατάξεις", ΦΕΚ 90Α'/2.5.2001.
- Νόμος 2916/2001, "Διάρθρωση της Ανώτατης Εκπαίδευσης και Ρύθμιση Θεμάτων του Τεχνολογικού Τομέα Αυτής", ΦΕΚ 114Α'/11.6.2001.
- Νόμος 3194/2003, "Ρύθμιση Εκπαιδευτικών Θεμάτων και Άλλες Διατάξεις", ΦΕΚ 267Α' /20.11.2003.

- Νόμος 3255/2004, "Ρυθμίσεις Θεμάτων Όλων των Εκπαιδευτικών Βαθμίδων", ΦΕΚ 138Α'/22.7.2004.
- Νόμος 3282/2004, "Μετεγγραφές Φοιτητών και Σπουδαστών Εσωτερικού και Θέματα Εκλογής ή Εξέλιξης σε Θέση Καθηγητή Πανεπιστημίου", ΦΕΚ 208 Α'/1.11.2004.
- Νόμος 3404/2005, "Ρύθμιση Θεμάτων του Πανεπιστημιακού και Τεχνολογικού Τομέα της Ανώτατης Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις", ΦΕΚ 260Α'/17.10.2005.
- Νούτσος, Μ., 2003. «Κοινωνία της Γνώσης» και Εκπαιδευτικές Αλλαγές, Η Αυγή, 28 Φεβρουαρίου 2003.
- Νούτσος, Π., 2000. *Πανεπιστήμιο: Οι όροι του Πλέγματος των Σχέσεων Εξουσίας*, σε Ίδρυμα Καράγιωργα, "Δομές και Σχέσεις Εξουσίας στη σημερινή Ελλάδα", Ίδρυμα Καράγιωργα, Αθήνα.
- Ντούσκος, Π.Δ., 2002. *Εκπαίδευση και Οικονομία στις Συνθήκες της Παγκοσμιοποίησης*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Ξανθόπουλος, Θ., 2005α. *Ελληνική Παιδεία: Δοκίμιο Εξορθολογισμού και Ανασυγκρότησης*, Gutenberg, Αθήνα.
- Ξανθόπουλος, Θ., 2005β. *Ελληνική Παιδεία*, Εκδόσεις Gutenberg.
- Ξανθόπουλος, Θ., 2003α. *Το Δημόσιο Αγαθό της Παιδείας: Υποκριτικές Κορώνες και Ωμή Πραγματικότητα*, Η Αυγή, 28.02.2003
- Ξανθόπουλος, Θ., 2003β. *Προάσπιση της Ευρωπαϊκής Ανώτατης Εκπαίδευσης*, Εισήγηση στο τριήμερο συνέδριο του ΤΕΕ για την παιδεία και την άσκηση του επαγγέλματος του Μηχανικού προς το δημόσιο όφελος, 23-25.06.2003.
- Οικονομάκης, Γ., Μαρούδας, Λ. και Κυριακίδου Ο., 2006. *Το Ελληνικό Πανεπιστήμιο στην Εποχή των Νεοφιλελεύθερων Εκπαιδευτικών Μεταρρυθμίσεων*, Θέσεις, τ .94, σελ. 25-66.
- Ομάδα Έρευνας ΕΜΠ, 1991. *Τεχνικό Πανεπιστήμιο και Ανάπτυξη*, Πρακτικά του Επιστημονικού Συνεδρίου, 19-21 Φεβρουαρίου, Ε.Μ.Π., Αθήνα.
- Ουζουνίδης, Δ., 1990. *Επιστήμη και Τεχνολογία: Μορφές Κρατικομονοπωλιακής Συνεργασίας στο Σύγχρονο Καπιταλισμό*, σε Ίδρυμα Καράγιωργα, «Οι λειτουργίες του Κράτους σε Περίοδο Κρίσης», Ίδρυμα Καράγιωργα, Αθήνα.
- Πάκος, Θ., 2002. *Αξιολόγηση Πανεπιστημιακού Έργου: Θεωρητικά και Μεθοδολογικά Ζητήματα*, Ουτοπία τ. 41 και τ. 42.
- Παμπούκης, Χ., 2007. *Για την Ανώτατη Εκπαίδευση του Μέλλοντος*, Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη.
- Πανεθυμιτάκης, Α., 2001. *Το Ζήτημα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης*, Εκδόσεις Gutenberg.
- Πανούσης, Γ., 1991. *Το Τέλος μιας (Πανεπιστημιακής) Εποχής (άρθρα 1989-1991)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Κομοτηνή, Αθήνα.
- Παντίδης, Σ. και Πασιάς Γ., 2003. *Ευρωπαϊκή Διάσταση στην Εκπαίδευση*, τομ. Α', Gutenberg, Αθήνα.
- Παπαδάκης, Ν. (Επιμ.), *Κράτος, Κοινωνία, Αγορά και Πολιτικές στην Εκπαίδευση*, Σαββάλας, Αθήνα.
- Παπαδημητρίου Γ., 1991. «*Το Σύνταγμα και η Ίδρυση μη Κρατικών Πανεπιστημίων*», σε Ίδρυμα Καράγιωργα, «*Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα Σήμερα*», Ίδρυμα Καράγιωργα, Αθήνα.
- Παπαηλίας, Θ., 2006. *Εκπαίδευση σε Συνθήκες Παγκοσμιοποίησης*, Εκδόσεις Σταμούλη Α.Ε.
- Παπαϊωάννου, Δ., 2001. *Ιδιωτικοποίηση και Αξιολόγηση των Πανεπιστημίων*, Πορεία, τ.16.
- Παπακωνσταντίνου, Γ., 2006. *Ζήτηση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης: Ο Ρόλος του Ιδιωτικού Κόστους Εκπαίδευσης*, περ. Επιστήμες Αγωγής, τ. 1.

- Πασιάς Γ., 1995. *Κοινοτική Πολιτική και Εκπαίδευση. Μια Περιοδολόγηση, σε Ελληνική Εκπαίδευση: Προοπτικές Ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού*, Εκδ. Α.Καζαμίας και Μ.Κασσωτάκης, Σείριος, Αθήνα.
- Πατέλης, Δ., 2002. *Η Παιδεία ως Συνιστώσα της Δομής και της Ιστορίας. Εκπαίδευση και Αξιολόγηση*, στο «Η Αξιολόγηση στην εκπαίδευση. Ποιος, ποιον και γιατί», Επιμ. Χ.Κάτσικας - Γ. Καββαδίας, Εκδ. Σαββάλα, σελ. 53-97, Αθήνα.
- Παυλίδης, Π., 2000. *Το Πανεπιστήμιο στη Σύγχρονη Κεφαλαιοκρατική Κοινωνία*, Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, τ. 78.
- Πεσμαζόγλου, Στ., 1987. *Εκπαίδευση και Ανάπτυξη στην Ελλάδα 1948-1985. Το Ασύμπτωτο μιας Σχέσης*, Θεμέλιο.
- Πετραλιά, Ν. και Θεοτοκά Ν., 1999. *Η Απορύθμιση του Δημόσιου Πανεπιστημίου*, Ο Πολίτης, τ. 60.
- Πόστμαν, Ν., και Βαϊνγκαρντερ, Τ., 1975. *Η Εκπαίδευση σαν Μέσο Ανατροπής του Κατεστημένου*, Εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα.
- Πουλής, Π., 2007. *Το Νομικό Πλαίσιο Οργάνωσης και Λειτουργίας της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης*, Εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε.
- Ρήγος, Α., 2000. *Πανεπιστήμιο. Ιδεολογικός Ρόλος και Λόγος*, Αθήνα, Παπαζήση.
- Ρόκος, Δ., 2007. *Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Ηπείρου. Προβλήματα, Δυνατότητες, Περιορισμοί*, στα Πρακτικά του 4^{ου} Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. "Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Ηπείρου", (Επιμ. Δ. Ρόκος), σσ. 93-140, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 2006α. *Το Δημόσιο Πανεπιστήμιο στα Χρόνια της Ασυδοσίας των Αγορών. Αντιστάσεις και Κερκόπορτες*, στο 4ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο «Ιστορία της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης», Πάτρα.
- Ρόκος, Δ., 2006β. *Τα Πανεπιστήμια Αντιστέκονται στην Εμπορευματοποίηση της Παιδείας ως Θεμελιακού Θεσμού Μόρφωσης και Πολιτισμού*, Ουτοπία, τ. 69.
- Ρόκος, Δ., 2006γ. *Η Πανεπιστημιακή Διανόηση "στα Χρόνια της Χολέρας"*, Άρδην, τ.57-58.
- Ρόκος, Δ., 2005. *Πολιτικές Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος. Από τις Θεωρίες στην Πράξη*, Πρακτικά, 5^η Διεθνής Έκθεση και Συνέδριο για την Τεχνολογία Περιβάλλοντος, HELECO '05 και Στρογγυλό Τραπέζι «Περιβάλλον και Ανάπτυξη. Διαλεκτικές Σχέσεις και Αλληλεπιδράσεις», Αθήνα 3-5 Φεβρουαρίου 2005 και Τεχνικά Χρονικά Μάιος-Ιούνιος 2005.
- Ρόκος, Δ., 2004α. *Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη*, στα Πρακτικά του 3^{ου} Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. "Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη", (Επιμ. Δ. Ρόκος), σ. 1004, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 2004β. *Η Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη για ένα Ειρηνικό και Καλύτερο Κόσμο*, 6^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Περιβάλλοντος «Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Περιβάλλον», Ένωση Ελλήνων Φυσικών, 9-12 Δεκεμβρίου 2004, Θεσσαλονίκη.
- Ρόκος, Δ., 2003α. *Νόμος Πλαίσιο 1268/82. Πριν, Κατά και Μετά Είκοσι Έτη*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 2003β. *Από τη "Βιώσιμη" ή "Αειφόρο" στην Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη*, Εκδ. Οίκος Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 2000α. *Σχέδιο Νόμου για τις Μεταπτυχιακές Σπουδές και την Έρευνας*. Εισηγήση στην Πρυτανεία του Ε.Μ.Π., στο: Δ. Ρόκος, «Νόμος Πλαίσιο 1268/82. Πριν, Κατά και Μετά Είκοσι Έτη», Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.

- Ρόκος, Δ., 2000β. *Πρόταση Πρωτοβουλιών Ανάπτυξης Κινήματος Παιδείας από το Ε.Μ.Π.*, Εισήγηση στην Πρυτανεία του Ε.Μ.Π., στο: Δ. Ρόκος, «Νόμος Πλαίσιο 1268/82. Πριν, Κατά και Μετά Είκοσι Έτη», Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 2000γ. *Ενίσχυση της Αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ. Εισήγηση στην Πρυτανεία του Ε.Μ.Π.*, στο: Δ. Ρόκος, «Νόμος Πλαίσιο 1268/82. Πριν, Κατά και Μετά Είκοσι Έτη», Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 1999. *Η Φύση, η Αποστολή και ο Δημόσιος Χαρακτήρας του Πανεπιστημίου Σήμερα*, στο: Πρακτικά του 5ου Επιστημονικού Συνεδρίου "Προβλήματα Σοσιαλισμού – Πανεπιστήμιο στην κοινωνία που αναδύεται", Τομέας Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Χανιά 29-31.8.1997, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Ρόκος, Δ., 1998. *Για τα Ιδιωτικά «Πανεπιστήμια»*, τοποθέτηση στην Ανοιχτή Συνεδρίαση της Συγκλήτου του Ε.Μ.Π., στο: Δ. Ρόκος, «Νόμος Πλαίσιο 1268/82. Πριν, Κατά και Μετά Είκοσι Έτη», Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 1997α. *Το Τέλος του Πανεπιστημίου (;) ή Το Πανεπιστήμιο στην Εποχή της "Λευκής Βίβλου*, Ουτοπία, τ. 24, σελ. 107-127, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 1997β. *Σκέψεις για την παιδεία*, Άρδην, τ. 7, σελ. 24.
- Ρόκος, Δ., (Επιμ.), 1995. *Επιστήμες και Περιβάλλον στα Τέλη του Αιώνα. Προβλήματα και Προοπτικές*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, σελ. 393, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 1992. *Πανεπιστήμια και Κοινωνία Σήμερα*, συμβολή στην ανοιχτή συνεδρίαση της Συγκλήτου του Ε.Μ.Π. – Ημερίδα για την πανεπιστημιακή παιδεία, στο: Δ. Ρόκος, «Νόμος Πλαίσιο 1268/82. Πριν, Κατά και Μετά Είκοσι Έτη», Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 1991α. *Όψεις των Κρατικών Πολιτικών για την Πανεπιστημιακή Παιδεία και Έρευνα στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης. Κριτική Προσέγγιση, Τάσεις και Προοπτικές*. Πρακτικά, 2^ο Επιστημονικό Συνέδριο, "Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα σήμερα. Οικονομικές, Κοινωνικές και Πολιτικές διαστάσεις", Ίδρυμα Σάκη Καραγιωργα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών, 28.11 - 1.12.1990, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 1991β. *Ο Ρόλος του Σύγχρονου Διεπιστημονικού Τεχνικού Πανεπιστημίου*. Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών, τ.6, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 1988. *Η Εμπειρία απ' την Αλλαγή στα Πανεπιστήμια. Προβλήματα και Προοπτικές*, στο "Μνήμη Σάκη Καραγιωργα", Τιμητικός Τόμος Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου Πανεπιστημίου, σελ. 593-620, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 1984. *Το Δημοκρατικό Πανεπιστήμιο και οι Φορείς*, δημοσιεύθηκε στα «Νέα» 3.10.1984.
- Ρόκος, Δ., 1984. *Η Συμβολή του Δημοκρατικού Πανεπιστημίου στον Προγραμματισμό και την Υποδομή της Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Τ.Ε.Ε., Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας, Συνέδριο: "Περιφερειακή Ανάπτυξη-Αποκέντρωση", Α.Π.Θ., Τομέας Κτηματολογίου, Φωτογραμμετρίας, Χαρτογραφίας, Θεσσαλονίκη.
- Ρόκος, Δ., 1983α. *Προβλήματα Επιστημονικής Έρευνας*, ομιλία στο διήμερο μελέτης του Ελληνογαλλικού Επιστημονικού και Τεχνικού Συνδέσμου, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 23-24 Μαΐου 1983, στο: Δ. Ρόκος, «Νόμος Πλαίσιο 1268/82. Πριν, Κατά και Μετά Είκοσι Έτη», Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 1983β. *Η Παιδεία ως Θεμέλιο της Αναπτυξιακής Διαδικασίας*, διάλεξη στο ΚΕ.Π.Ε. 14.10.1983, στο: Δ. Ρόκος, «Νόμος Πλαίσιο 1268/82. Πριν, Κατά και Μετά Είκοσι Έτη», Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Ρόκος, Δ., 1982α. *Το νέο Δημοκρατικό Πανεπιστήμιο*, συνέντευξη στη «Θεσσαλονίκη», 16.2.1982.

- Ρόκος, Δ., 1982β. *Τι Σκοπεύετε να Κάνετε στα Πανεπιστήμια;*, συνέντευξη στη «Μεσημβρινή» 12.2.1982.
- Ρόκος, Δ., 1982γ. *Τι Αλλάζει στα Πανεπιστήμια με το Νόμο - Πλαίσιο;*, δημοσιεύθηκε στην «Αυγή» 28.2.1982.
- Ρόκος, Δ., 1982δ. *Ιστορική Στιγμή για το Ελληνικό Πανεπιστήμιο. Για ένα Πανεπιστήμιο Δασκάλων και Φοιτητών*, συνέντευξη στην «Εξόρμηση» 7.3.1982.
- Ρόκος, Δ., 1981. *Αλλαγή στην Παιδεία. Παιδεία για την Αλλαγή*, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.
- Σάμαρη, Ν., 2000. *Πανεπιστήμια: Υπηρετές Επιχειρήσεων ή Επιχειρηματίες;*, εισήγηση στο 5ου Συνέδριο της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Συλλόγων Διδακτικού & Ερευνητικού Προσωπικού των Α.Ε.Ι. (Π.Ο.Σ.Δ.Ε.Π.), Πάτρα, 1-3 Δεκεμβρίου 2000, στο δικτυακό τόπο <http://www.alfavita.gr/tritobatmia/tritob17.htm>
- Σοφούλης, Κ., 2000. *Για το Σύγχρονο Δημόσιο Πανεπιστήμιο*, Εκδόσεις Τυπωθήτω.
- Σταμάτης, Κ., 2007. *Ποιο Μορφωτικό Ιδεώδες για ποιο Πανεπιστήμιο;*, Αυγή 11/2/2007 και στο δικτυακό τόπο <http://www.alfavita.gr>.
- Σταμάτης, Κ., 2003α. *Το Ιδεολόγημα της Κοινωνίας της Γνώσης*, Η Εποχή, 2 Μαρτίου 2003.
- Σταμάτης, Κ., 2003β. «*Κοινωνία της Γνώσης*» και *Πανεπιστήμιο*, Πανεπιστήμιο, τ. 7, σ.41-66.
- Σταμάτης, Κ., 2001. *Η Διακήρυξη της Μπολόνια. Η νέα Εκπαιδευτική τάξη στην Ευρώπη*, Πανεπιστήμιο, τ. 3, σ. 91-112.
- Σταμάτης, Κ., 2000. *Το Πανεπιστήμιο στη Δίνη του Νεοφιλελευθερισμού*, σε Ίδρυμα Καράγιωργα, "Δομές και Σχέσεις Εξουσίας στη σημερινή Ελλάδα", Ίδρυμα Καράγιωργα, Αθήνα.
- Σταμάτης, Κ., 1999. *Τι Σχέση Θέλουμε; Πανεπιστήμιο – Αγορά ή Πανεπιστήμιο – Κοινωνία;*, Η Εποχή, 24/1/1999.
- Στάμου, Γ., 2007. *Νόμος πλαίσιο: Απλό επεισόδιο στο Σίριαλ της Πανεπιστημιακής Μεταρρύθμισης*, δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Αυγή», 15/4/2007 και στο δικτυακό τόπο <http://www.alfavita.gr>.
- Στρεβίνα, Γ., 2006. *Ιδιωτικά Πανεπιστήμια. Μοχλός για την Ιδιωτικοποίηση των Δημοσίων Ιδρυμάτων*, δημοσιεύθηκε στο Ριζοσπάστη 29/1/2006 και στο δικτυακό τόπο www.alfavita.gr 29/1/06.
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2005. *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών 22 και 23 Μαρτίου 2005. Συμπεράσματα της Προεδρίας*, Βρυξέλλες 23 Μαρτίου 2005. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/el/ec/84337.pdf
- Σωτήρης, Π., 2001. *Πανεπιστήμιο και Καπιταλιστική Αναδιάρθρωση*, Θέσεις τ. 76.
- Τρίμης, Δ., 1987. *Έρευνα ... Αγοράς. Τα Α.Ε.Ι. σε Αναζήτηση Αγοραστών*, Σχολιαστής τ. 57, σσ. 15-17.
- Τσακαλώτος, Ε., 2000. *Ιδιωτικοποίηση και Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση: Τι διακυβεύεται;*, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τ. 11, σσ. 27-53.
- Τσαμασφύρος Γ., και Μπασάντης, Δ., 2000. *Η Έρευνα στο Σύγχρονο Πανεπιστήμιο*, σε Δ. Μπασάντης (Επιμ.), "Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα", εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Τσαούσης, Δ., 2003α. *Το Ελληνικό Πανεπιστήμιο στο Κατώφλι του 21^{ου} Αιώνα*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Τσαούσης, Δ. (Επιμ.), 2003β. *Από τη Διεθνοποίηση των Πανεπιστημίων προς την Παγκοσμιοποίηση της Εκπαίδευσης*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Τσαούσης, Δ., 1996. *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική. Βασικά Κείμενα για την Παιδεία, την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση*, Gutenberg, Αθήνα.
- Τσαούσης, Δ., 1994. *Πανεπιστήμιο και Οικονομία στις Αναπτυσσόμενες και Ανεπτυγμένες Χώρες*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.

- Τσαούσης, Δ. (Επιμ.), 1990. *Η Ευρωπαϊκή Πρόκληση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα.
- Τσιριγώτης Θ., Καββαδίας Γ. και Κάτσικας, Χ. 1993. *Η Αξιολόγηση στην Εκπαίδευση. Ποιος, Ποιόν και Γιατί.*, Εκπαιδευτικός όμιλος Αντιτετράδια, Αθήνα.
- Τσουκαλάς, Κ., 1997. *Εξάρτηση και Αναπαραγωγή. Ο Κοινωνικός Ρόλος των Εκπαιδευτικών Μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*, Θεμέλιο, Αθήνα.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2003. *Πρόγραμμα Ελληνικής Προεδρίας για Θέματα Παιδείας.*
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2002. *Πρόταση Διαλόγου για την Αναμόρφωση του Θεσμικού Πλαισίου των Μεταπτυχιακών Σπουδών και της Πανεπιστημιακής Έρευνας.*
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2001. *Πρόταση Διαλόγου για τη Θεσμοθέτηση του Εθνικού Συστήματος Αξιολόγησης της Ποιότητας της Ανώτατης Εκπαίδευσης.*
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2000α. *Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος: «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» 2000-2006*, ΕΠΕΑΕΚ II, Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2000β. *Εκπαίδευση 2000: Μεταπτυχιακές Σπουδές και Έρευνα στα Ελληνικά Α.Ε.Ι.*, Σύνοδος Πρυτάνεων, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- Φαναριώτης, Π., 2004. *Η Εκπαίδευση στο Σύγχρονο Κοινωνικοοικονομικό και Τεχνολογικό Περιβάλλον*, Εκδόσεις Σταμούλη Α.Ε., Αθήνα.
- Φουντεδάκη, Π. και Σαραφιανός, Δ., 2000. *Η Πανεπιστημιακή Διοίκηση στον Αστερισμό της Παραγωγικότητας*, Πανεπιστήμιο, τ. 1, σσ. 45-77.
- Φράγκος, Χρ., (Επιμ.), 1994. *Παιδεία, Παραγωγή και Ανάπτυξη*, Ερευνητική συνάντηση πανεπιστημιακών και εκπροσώπων παραγωγικών και οικονομικών τάξεων Ελλάδας και Κύπρου, Κρυσπηγή Κασσάνδρας, Χαλκιδική, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Φράγκος, Χ., 1994. *Παιδεία, Παραγωγή και Ανάπτυξη*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Χατζηγεωργίου, Ε., 2007. *Σχέδιο Νόμου για την Έρευνα – Κομμάτι Κομμάτι Υλοποιείται η Στρατηγική της Δισσαβόνας*, Ρίζοσπάστης 13/5/2007 και δικτυακός τόπος www.alfavita.gr
- Χρύσης, Α., 2003. *Πανεπιστήμιο και Κοινωνία*, Ουτοπία, τ. 57, σσ. 19-38.
- Ψαχαρόπουλος, Γ., 2004. *Μη Κρατικά Πανεπιστήμια*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα.
- Ψαχαρόπουλος, Γ., 1999. *Οικονομική της Εκπαίδευσης*, Παπαζήση, Αθήνα.